

Teorije mira u praksi : analiza prepreka i strategija za promicanje mirne koegzistencije kroz muzejske inicijative

Blečić, Martin

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:897054>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-26**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za sociologiju

**Teorije mira u praksi: analiza prepreka i strategija za promicanje mirne
koegzistencije kroz muzejske inicijative**

Diplomski rad

30 ECTS bodova

Student

Martin Brlečić

Mentor

Kruno Kardov

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Cilj i svrha rada.....	1
3. Mir u teoriji.....	2
3.1 Počeci poimanja mira i prve teorije mira.....	2
3.2 Sociologija mira	6
3.3 Izgradnja mira.....	12
4. Muzeji mira.....	16
4.1 Definicije i uloge muzeja mira	16
4.2 Osnivanje i djelovanje muzeja mira kroz povijest	17
4.3 Nove tehnologije i mogućnosti za muzeje mira	27
4.4 Muzeji mira u kontekstu interdisciplinarnosti	31
4.5 Djelovanje muzeja mira u praksi – primjer Peace Museum Vienna	33
5. Rasprava	38
6. Zaključak	44
Literatura.....	47
Sažetak.....	49

Kratice

INMP - International network of museums for peace

GCW - general and complete war

ICOM -International council of museums

IWM - The imperial war museums

1. Uvod

U ovom se radu ispituje uloga muzeja mira u promicanju mira u suvremenim društvima. Poseban je naglasak na pitanju u kojoj mjeri ti muzeji, kao organizacije trajno posvećene promicanju i očuvanju mira, kao i obrazovanju ljudi o povijesti rata i mira, zaista i uspijevaju podići svijest o važnosti mira kao temeljnog postignuća europske i svjetske zajednice..

Po samoj svojoj prirodi, muzeji mira djeluju kao obrazovna središta koja povezuju prošlost, sadašnjost i budućnost educirajući posjetitelje o važnosti mira korištenjem umjetničkih djela i povijesnih artefakata. Ove organizacije, koje imaju svoje korijene u idejama ranih pionira poput Benjamina Rusha od davne 1912. godine, razvile su se u značajne snage u svjetskom mirovnom pokretu. Oni pružaju jedinstvenu perspektivu koja se razlikuje od tradicionalnih ratnih muzeja, koji još uvijek u svojoj spomeničkoj praksi

Jer suvremeni muzejski postavi su izmijenjeni i rijetki veličaju vojna postignuća po uzoru na 1960-e godine.. Umjesto toga, u skladu s diferencijacijom Johana Galtunga (1964.) između negativnog mira – odsutnosti nasilja – i pozitivnog mira – prisutnosti pravde i jednakosti – muzeji mira naglašavaju značaj pravde, jednakosti i nenasilja.

S fokusom na njihovu ulogu u javnom angažmanu, obrazovanju i napretku društvene pravde, ovaj rad nastoji kritički procijeniti doprinos muzeja mira u praksi, a onda i polju mirovnih studija u cjelini, te razmotriti kako se ovi muzeji bave povijesnim i tekućim izazovima sukoba i mira, kao i njihov potencijal da djeluju kao katalizatori društvenih promjena. Rad će se također baviti sukobima i nedosljednostima koje postoje unutar konceptu i prakse muzeja mira, kao što su primijetili akademici poput Petera van den Dungena (2009.) i Clivea Barretta (2024.).

2. Cilj i svrha rada

Cilj ovog rada je pridonijeti boljem razumijevanju uloge muzeja mira kao dinamičnih i višeznačnih institucija u suvremenim naporima stvaranja pravednijeg i mirnijeg svijeta. U radu će se procijeniti učinci muzeja mira kako na pojedinačne posjetitelje, tako i na društvo u cjelini kroz temeljito ispitivanje obrazovnih inicijativa, izložbi i javnog pristupa muzeja mira, postavljajući ih kao bitne ključne aktere u svjetskim naporima za

promicanje i postizanje održivog mira. Konačno, ova studija će se osvrnuti na djelovanje muzeja mira danas na konkretnom primjeru Muzeja mira u Beču o kojem sam se educirao tijekom studentske prakse.

3. Mir u teoriji

3.1 Počeci poimanja mira i prve teorije mira

Rat i mir su kroz povijest uvijek imali ključnu ulogu u razmišljanju i djelovanju ljudi. „Zbog posljedica rata bitno je bilo razviti strategije koje bi ga mogle zaustaviti ili izbjeći“ (Bönisch 1981, 170). Mir kroz povijest ima mnoga objašnjenja i interpretacija, razlog tome je različitost svjetskih kultura. „Nije iznenađujuće da ljudi imaju različite koncepte mira kada se prepoznaju različita značenja naslijeđena iz svjetskih kultura“ (Anderson, 1985, 101). Grčka riječ *eirene* označava stanje mira kao odsutnosti rata, no i blagostanja i stabilne vladavine, dok rimska *pax* označava stanje mira koje je postignuto političkim dogovorom ili dominacijom jedne sile (Anderson, 1985). Sukladno promišljanjima Thomasa Hobbesa tijekom povijesti mnogi vladari imali su ideju da je stanje mira jedino moguće postići silom. Istinski mir se povezuje i s Bogom odnosno bogovima, jer „kada su bogovi zadovoljni čovjek može dobiti mir“ (Anderson, 1985). Ta je povezanost istaknutija u srednje istočnim religijama poput židovstva i muslimanstva što možemo vidjeti u židovskom pozdravu *shalom* i u značenju riječi *al-Islam* koja može značiti „biti s mirom ili dati potpunu predanost“ (Anderson, 1985). Iako se u tim religijama mir ne povezuje implicitno s nedostatkom rata, u mnogim slučajevima one su razlog za rat. Pojam *shalom* često se povezuje s cjelovitošću, pravdom i dobrobiti i ne označava samo odsutnost sukoba nego i ispunjenje ljudskih potreba. Može se odnositi i na socio-političku hijerarhiju gdje su svi članovi društva dio saveza koje teži ka dobrobiti pojedinca. U modernom islamu, *jihad* se tumači kao nenasilna borba koja ima za cilj ostvaravanje Alahove volje. U indijskoj tradiciji, riječ *santi* označava mir uma ili uređeno unutarnje stanje pojedinca. U kršćanstvu, Isusovo učenje daje okvir za nenasilje. U knjizi Johna Howarda Yodeara, *Politika Isusa*, navode se njegova učenja: „Ljubite svoje neprijatelje, činite dobro onima koji vas mrze; blagoslivljajte one koji vas proklinju i molite se za one koji vas zlostavljaju“ (Anderson, 1985). Kineski pojam mira, *ho feng* ili *feng ho* odnosi se na kozmički poredak koji znači poštivanje onog što je smatrano ispravnim odnosima ili harmonijom uma.

U ovim religijskim konceptima mira možemo vidjeti da mir nije površan da mir nije površna pojava koja se postiže političkim dogovorima, već je on dublja vrijednost koja se mora njegovati konstantno. Napredak znanosti te korištenje znanstvenih metoda dovelo je do empirijskog ocjenjivanja ljudske prirode, koji se ponekad suprotstavlja tradicionalnim religijskim viđenjima mira.

Grčki filozofi su mir shvaćali najvećim dobrom, čime se ističe da koncept pozitivnog mira o kojem se u današnje doba mnogo raspravlja u znanstvenim krugovima nije mlad koncept nego on već ima duboke povijesne korijene. Ideje koje je Platon iznio u svojoj Republici 380. pr. Kr. imaju veliku vrijednost i u današnjim promišljanjima zbog toga što pružaju temeljnu filozofsku viziju o tome kako društvena pravda i harmonija mogu osigurati trajan mir. Za njega je temelj pravednog društva pravda i tvrdi da je društvo u kojem svaka klasa ima svoju ulogu te gdje svatko živi u skladu sa svojom prirodom, pravedno društvo koje živi u miru. „Pravda u životu i ponašanju države moguća je samo ako najprije prebiva u srcima i dušama građana” (Platon, 2023, 312), za njega pravda kreće od obrazovanja pojedinca koja se onda preslikava na društvo. Zato govori da, „sve dok filozofi ne budu kraljevi, ili dok kraljevi i prinčevi ovoga svijeta ne budu imali duh i moć filozofije, dok se politička veličina i mudrost ne susreću u jednome, a one obične prirode koje teže jednom isključujući drugo budu prisiljene stajati po strani, gradovi nikada neće imati odmora od svojih zala” (Platon, 2023, 473) Ovime naglašava da samo obrazovani ljudi, odnosno filozofi trebaju biti odgovorni za donošenje odluka u politici kako bi se osigurao mir. Iako za Platona moć odlučivanja mora doći iz obrazovanja i mudrosti, nemaju svi jednake mogućnosti zbog svojih uloga koje su im određene socio-materijalnim nasljeđem, tako da samo oni koji imaju privilegiju obrazovanja i postajanja filozofom mogu dobiti priliku donositi odluke. To stvara jaz u društvu koji se u ovom pogledu naziva društvena struktura koja ima pozitivnu svrhu u održavanju reda u društvu, ali ne uvijek i održavanju mira.

S druge strane, Aristotel u svojem djelu Politika kaže da „dobro čovjeka mora biti kraj znanosti o politici“ (1998, 109). To znači da bi krajnji cilj politike trebao biti postizanje općeg dobra i sreće za sve građane, odnosno da bi politika morala biti usmjerena na stvaranje uvjeta u kojem je moguće da građani koji su pod utjecajem te politike mogu živjeti kvalitetne i ispunjene živote. Što znači sigurnost, pravdu i mogućnost ostvarivanja osobnog i zajedničkog razvoja. Kako bi nastalo takvo stanje potrebno je sudjelovanje građana u politici, bilo to glasanjem, sudjelovanjem u

raspravama ili preuzimanjem javnih dužnosti. Za Aristotela (1998) aktivni građani koji doprinose pravednijem i stabilnijem društvu jer tako osiguravaju da se vlasti pridržavaju donesenih dogovora i da odluke koje se donesu budu u korist građana. Ovime vidimo razliku između Platonovog i Aristotelovog shvaćanja prirode znanja i vrline, te njihove važnosti u političkom životu, to jest donošenju odluka u svrhu postizanja mira. Kod Platona su samo filozofi koji su dio privilegirane klase s mogućnošću dobivanja znanja i vrline, dovoljno adekvatni za odlučivanje o politici, dok Aristotel smatra da je nužno uključiti sve građane u odlučivanje jer se na taj način obogaćuje politički proces što onda doprinosi pravednosti, stabilnosti i razvijanju političkih vrline cijelog društva koje postaje efikasnije u ostvarenju mira.

Iz dvije navedene ambivalencije često mogu nastati sukobi između građana i vlade, ili između samih građana., što narušava ideju pridonosenja miru. Immanuel Kant koji u svom djelu *Vječni Mir* iz 1795-te godine, spominje nemir kao prirodno ljudsko stanje te tvrdi da je potrebno aktivno raditi na postizanju i održavanju mira kroz političke i zakonodavne strukture-Ističe kako je najefikasnije uspostavljanja mira dolazi ponajviše od uspostavljanja međunarodnih ugovora i organizacija te promicanja vrijednosti koje podržavaju mir.

U svojoj knjizi *Vječni mir* izdaje pet preliminarnih i tri definitivna postulata kao uvjete za postizanje trajnog mira. U njima naglašava političke i pravne strukture te moralne obveze koje bi svaka država trebala prihvatiti. Prvi je zabranjivanje ugovaranja tajnih ugovora između država. Ovime se postiže veća transparentnost između međunarodne zajednice te se izbjegavaju skrivene klauzule unutar ugovora koje mogu dovesti do manipulacije ili iznenadnog izbijanja rata. Ukidanje stalnih vojski koje svojim postojanjem „...neprestano prijete drugim državama svojom spremnošću da se u svakom trenutku pojave spremne za rat; potiču ih da se međusobno natječu u broju naoružanih ljudi, a tome nema ograničenja“ (Kant, 1991, 105). Po Kantu te vojske bi se trebale ukinuti. Umjesto toga države bi mogle uložiti u obrambenu strukturu koja najbolje odgovara njihovim sigurnosnim potrebama te koje isključivo služe za obranu. Države uzajamno moraju poštovati suverenitet drugih država te ih ne anektirati. „Niti jedna država se neće silom miješati u ustav ili vladu druge države...štoviše, loš primjer koji jedna slobodna osoba daje drugoj kao *scandalum acceptum* nije povreda njezinih prava“ (Kant, 1991, 113). Zadnji preliminarni postulat odnosi se na ratne taktike koje onemogućuju pravo postojanje stanja mira odnosno iznenadan napad bez objavljivanja

ratnog stanja (Kant, 1991). Rat se po Kantu kao i ostalo mora voditi po pravilima koja poštuju ljudska prava i međunarodno pravo.

Prvi definitivni članak se odnosi na pravila za koja Kant misli da mogu zaustaviti početak rata, a to je uspostavljanje republikanskog ustava. Republikanski ustav promovira slobodu i jednakost među građanima što im osigurava jednaka prava i obveze pred zakonom. Dodatno, podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku sprječava koncentraciju moći u jednom tijelu, to jest smanjuje rizik od tiranije ili zloupotrebe moći. Jako bitno je i da građanska participacija u tom sustavu donosi veću mogućnost donošenja odluka koje direktno rade za interes zajednice u očuvanju mira jer građani mogu direktno odlučivati o sljedećim koracima. S druge strane, problem je spore birokracije i mogućeg sporog i neefikasnog donošenja odluka zbog mnogih rasprava i pokušaja uspostavljanja konsenzusa između vlasti i građanima. Nadalje, postoji i problem populizma, kod kojeg bi se vlast mogla odlučiti za promijene koje su popularne, ali u isto vrijeme nisu naj bolje za dobrobit zajednice, odnosno uspostavljanje mira. Osim republikanskog ustava, Kant vjeruje da savez suverenih država odnosno federacija može doprinijeti uspostavi mira putem mirnog rješavanja sukoba zbog dobrih odnosa te da bi univerzalno gostoprimstvo trebalo biti pravo svih građana. „Gostoljubivost znači pravo stranca da se prema njemu ne postupa kao prema neprijatelju kada stigne u tuđu zemlju. Može se odbiti primiti ga ako se to može učiniti bez prozračivanja njegovog uništenja; ali, sve dok on mirno zauzima svoje mjesto, prema njemu se ne smije odnositi neprijateljski“ (Kant, 1991, 34).

Kantov fokus na regulacije i pravila predstavlja odličnu teoriju koja se može uočiti i danas u državama s takvim ustavom poput Njemačke, ali pravne i političke strukture koje mogu spriječiti rat i omogućiti međunarodnu suradnju kroz formalne ugovore. Kantove ideje se suprotstavljaju idejama Johana Galtunga čiji je fokus na društvenim promjenama koje utječu na suzbijanje strukturalnog nasilja i promocija socijalne pravde, integracije i harmoničnosti unutar zajednica. Oba pogleda se moraju sagledati u vremenu u kojem su objavljena, no njihov odnos je uspoređan Platonovoj i Aristotelovoj oprečnosti ideja. Platon i Kant obojica stavljaju fokus na vladu odnosno „glave“ društva te uloge koje one obavljaju, dok Aristotel više brine za građane i njihovo blagostanje koje proizlazi iz društva samog putem političke akcije i strukturnih promjena.

3.2 Sociologija mira

Opis koji se može pronaći u radu E. T. Debele glasi: „sociologija mira i sukoba ima za cilj baviti se različitim temama koje presijecaju pojmove mira i sukoba. Pruža pregled socio-političkih, kulturnih i ekonomskih temelja sukoba...Mir i sukobi javljaju se u međuljudskom, grupnom, društvenom i globalnom okruženju. Također se događa na međuljudskom, institucionalnom, državnom, strukturnom, korporativnom, itd.“ (Debele, 2022, 3) Sociologija mira i sukoba pomoću sociološke teorije i metode pokušava razumjeti mirovne procese te modele i politike za izgradnju mira. Uz to bavi se sukobima i uzrocima sukoba, ratom kao društvenim problemom, medijima, nasiljem te alternativnim konstruktivnim nenasilnim oblicima transformacije sukoba kao što su medijacija, pregovaranje, obrazovanje i slično (Debele, 2022). Ova disciplina ima cilj poticanja razvoja i primjene sociološke teorije za istraživanje dinamike sukoba te njegovog sprječavanja. Posebno se bavi vojnim institucijama te sukobima među entitetima poput država, etničkih skupina, političkih pokreta te vjerskim zajednicama. Proučavanje navedenih odnosa pruža dublje razumijevanje kompleksnih uzroka sukoba i mira, te pridonosi razvoju alata za njihovu analizu. Sociologija mira je iznimno bitna za suvremeno društvo u kojem su uzroci sukoba složeni i sastavljaju se od više razina kompleksnosti jer ona nudi smjernice za rješavanje sukoba i izgradnju mira.

Sociologija mira proučava mir kroz različite definicije koje nadilaze puku odsutnost rata. „Samo odsustvo rata ne jamči pravi mir...to je prisutnost pravde“ (Debele, 2022, 6). U tome se nalazi podjela mira Johana Galtunga na negativan i pozitivan. Negativan je samo odsutnost rata dok je pozitivan mir stanje u kojem nema mogućnosti za nastanak sukoba. Nadalje, mir se može opisati kao osobni unutarnji mir koji predstavlja stanje duboke smirenosti i mentalne stabilnosti koja nastaje u odsutnosti brige, anksioznosti, pohlepe i želje. Taj oblik mira proizlazi iz prakse treniranja uma i posebno je naglašen u istočnim religijama. „Unutarnji mir se obično smatra pravim mirom i temeljem za mir u društvu i svijetu – ako želiš promijeniti svijet prvo promjeni sebe“ (Debele, 2022). Suprotno od unutarnjeg mira je vanjski mir koji se odnosi na mir u društvu. Pojašnjava se kao stanje u kojem ljudi i priroda zajedno žive u harmoniji. On može biti negativan i pozitivan, i to se definira kao i Galtungove definicije (Galtung, 1964, 1-4).

John D. Brewer svoje poglavlje nazvano *Sociology and Peacebuilding* koje se nalazi u knjizi *Handbook of Peacebuilding* koju je uredio Rogera Macgintya započinje s

ironičnom misli da sociologija čija je uloga proučavanje društvenog reda, više se osvrće na rat u svom istraživanju nego na mir. Zbog ranije navedenoga, prepoznaje se potreba za sve većom primjenom socioloških koncepata na mirovne procese. Taj pomak je dio onoga što Brewer zove „drugim valom kognitivne revolucije“ u sociologiji. „Ovaj drugi val kognitivne revolucije u sociologiji danas se bavi pojmovima kao što su patnja, emocije, oprost, nada, bijes, osveta, pomirenje, a sada i mir“ (Brewer, 2013, 113). Autor smatra da je do tog pomaka došlo zbog ponovnog uvođenja genocida kao iskustva u kasnoj modernosti i revitaliziranim sociološkim analizama novih oblika organiziranog nasilja (Brewer, 2013). Njegov novi fokus uključuje emocionalne i moralne dimenzije mirovnih procesa te se pita kako se društveni i politički sukobi mogu transformirati upravljanjem emocijama te razumijevanjem i promoviranjem pomirenja. Zatim ističe da je mir interdisciplinarni koncept koji je prošao kroz više akademskih disciplina jer on zahtjeva perspektive područja kao ekonomija, teologija, kriminologija i sociologija. Ekonomijom možemo istražiti utjecaj „ratnih ekonomija“ na potencijal za mir, a teologija doprinosi razumijevanjem biblijskih temelja za pomirenje na političkoj razini. Sociologija pruža perspektivu s fokusom na društvene procese i odnose koji usporavaju ili održavaju trajni mir. Najvažniji doprinos sociologije mirovnim studijima je razlikovanje političkih i društvenih mirovnih procesa. Politički mirovni procesi sastoje se od pregovora i implementacija sporazuma u političkim režimima, fokusirajući se na izgradnju država. S druge strane, društveni mirovni procesi uključuju obnovu prekinutih odnosa te razvoj zajednice i njezine empatije. Sociologija pokušava naglasiti važnost ozdravljenja društva te transformacije društvenih odnosa u post-konfliktnom stanju. Za autora samo politički mirovni procesi nisu dovoljni za stvaranje trajnog mira jer se ne bave dubljim društvenim ranama i podjelama koje uzrokuju sukob. Umjesto toga predlaže paralelno ulaganje u društvene procese kao pomirenje, integraciju i izgradnju povjerenja među bivšim neprijateljima te kao i u političke mirovne procese. Balansiranje istine i pomirenja, mira i pravde te suočavanja s pitanjima žrtava i komemoracija su neke od dilema političkih procesa koje Brewer ističe za društvene procese. U njima se vidi koliko je izgradnja mira složen proces koji zahtjeva održavanje društvenih i političkih dimenzija. „Postoji niz političkih napetosti, problema i imperativa koji definiraju sociološku dinamiku mirovnih procesa“ (Brewer, 2013, 45). Uspjeh mirovnog procesa uvelike je određen uspješnošću bavljenja tim dilemama odnosno pronalaženju načina da ih se riješi i ostvari koherentno i harmonično društvo. Poziva se i na sociološku imaginaciju C. Wright Millsa koja u ovom slučaju koristi za integraciju mirovnih procesa uz pomoć spajanja društvenih

struktura, individualnih života, povijesnih sila i političke moći (Wright Mills, 2000). „U sociologiji se cijeni analizu mirovnih procesa koja dolazi iz drugih disciplina jer je sociološku perspektivu na takve stvari teško zamisliti“ (Brewer, 2013, 27). Sociološka imaginacija pojašnjava razlike i sličnosti koji nastaju prilikom osobnog iskustva pojedinca i iskustva šireg društva. Putem primjene tog pristupa na mirovne procese, sociologijom se može dublje razumjeti kako se društveni i politički faktori isprepliću pri stvaranju uvjeta za trajni mir. Brewer navodi kako tek takav holistički pristup doprinosi analizi i unaprjeđenju mirovnih procesa u različitim kontekstima (Brewer, 2013, 132).

Mir ne može nastati sam od sebe i on se mora graditi. „Izgradnja mira je aktivnost kojom se sukobi rješavaju na nenasilne načine i gdje se kultura transformira tako da zaustavi destruktivne konflikte“ (Debele, 2022, 7). Uspostavljanje liberalne vlade izgleda kao moguće rješenje za uspostavljanje mira putem institucija koje mogu zakonima zaustaviti moguće sukobe i tako se osloniti na pozitivan mir. „Problem kod uspostave takvog sistema je ne uzimanje u obzir lokalne običaje te kulturne, društvene i političke kontekste zemalja u kojima se to provodi“ (Trimikliniotis, 2016, 12). Trimikliniotis kod liberalnog pristupa kritizira to da se često ignorira strukturni i institucionalni aspekt nasilja kao kolonijalizam, klasne razlike i politička ekonomija. Isto tako taj pristup često zahtjeva pomoć izvana, odnosno države koje ne uzimaju u obzir lokalne dinamike i potrebe već gledaju svoju dobrobit u tome. Osim drugih država, pomoć mogu pružiti i međunarodne organizacije poput UN-a preko kojih donatorske države mogu izvršavati svoje agende umjesto pomaganja potrebitim zajednicama. „Velika većina njih u praksi uvelike ovisi o vladama i međudržavnim organizacijama poput UN-a, EU-a i drugih, zbog financiranja i priznanja koje dobivaju. Stoga ne čudi da ih se optužuje da su duge ruke iste globalne, regionalne i lokalne sile koje stvaraju, održavaju i reproduciraju sukobe, podjele i onda se prodaju kao 'popravljači' takvih sukoba i podjela“ (Trimikliniotis, 2016, 5). Zbog toga takav model pomoći ne uspijeva uspostaviti dugoročnu stabilnost nego naprotiv još jače produbljuje problem.

Trimikliniotis predlaže alternativu koja se zove kritički mir (eng. *critical peace*) koji zahtjeva kritičko promišljanje dosadašnjih metoda uspostave mira. Ključnu ulogu u tome ima konfliktna sociologija koja koristi interdisciplinarni pristup povezivanja antropologije, socijalne psihologije i geografije, „sociologija, a posebno kritička sociologija sukoba, bitan je sastojak koji može otvoriti načine gledanja, razmišljanja i djelovanja u tom smjeru“ (Trimikliniotis, 2016, 13). Kritičkim uspostavljanjem mira

pomoću socijalne refleksije moguće je razviti specifične i kontekstualizirane političke okvire koji odgovaraju posebnostima pojedinih zajednica.

Dok se liberalni mir oslanja na nametanje zapadnih demokratskih vrijednosti tržišnih odnosa i modela upravljanja, kritički mir to odbacuje i nudi rješenje koje je usko povezano sa kulturom zajednice u kojoj radi. Umjesto brzog rješavanja sukoba, kritički mir transformira društvenu strukturu koja generira sukobe. To radi mijenjanjem stavova, ponašanja i načina djelovanja društvenih institucija. Ovo se može usporediti sa Johan Galtungovim pozitivnim mirom po komu je mir nešto više od samog odsustva sukoba odnosno stanje u kojem su oni nepotrebni jer svi imaju jednak pristup resursima i jednaka prava u društvu. Kritički mir u ovom slučaju daje detaljnije smjernice za uspostavu dugoročnog mira dok pozitivan mir samo naglašava koliko je to bitno za budućnost jedne zajednice. Oba imaju cilj promijeniti društvene strukture kako bi zajednice živjele u većem unutarnjem skladu. „Mir razumiju svi; da je prevladao na zemlji, naš svijet bi imao samo sreću i postao bi raj za ljudska bića. Stoga ljudi duboko razmišljaju o miru i pokušavaju proučavati mir kako bi ga razumjeli i konačno donijeli na ovaj svijet“ (Debele, 2022, 15).

Kritički mir, kao pristup koji se ne bavi samo eliminacijom direktnog nasilja, već se fokusira na dublje strukturne uzroke sukoba poput društvene nepravde, ekonomske neravnopravnosti i političke represije, pronalazi plodno tlo u muzejima mira. Ovi muzeji ne samo da čuvaju i izlažu artefakte, već aktivno sudjeluju u mirovnoj edukaciji i podizanju svijesti o socijalnoj pravdi, omogućujući posjetiteljima da preispitaju svoje stavove i razumiju složenost mirovnih procesa.

Teorije o miru uvijek su se formirale u smislu harmoničnog društvenog poretka zajednice te je od najranijih razmišljanja mir shvaćen ne samo kao odsustvo rata nego i kao materijalno blagostanje popraćeno socio-ekonomskim napretkom. Takvo razmišljanje se podudara sa osnovnim ljudskim željama za mirom jer kako bi mir i sloboda bili pravo svakog pojedinca ako on ne živi u društvu, odnosno zajednici koja to pravo osigurava.

Galtungovo usmjerenje je ipak ciljano na mirovna istraživanja i kritiziranje istih negoli na društveno uređenje. Njegov poznati tekst *An Editorial* iz 1964. godine prvi je korak na putu mirovnih istraživanja. U njemu ističe smjernice za takva istraživanja te govori da se mirovna istraživanja ne bi smjela strogo definirati jer to može dovesti do

ograničavanja inovativnosti i prilagodljivosti u budućnosti. Fleksibilnost definiranja polja istraživanja ostavlja mogućnosti širim spektrima pitanja i metoda. Galtung 1964-te navodi: „Možda se može postići jasnoća u smislu da se bilo koje istraživanje može klasificirati kao istraživanje mira ili ne, ali takvi bi kriteriji u najboljem slučaju odražavali stanje našeg znanja i konceptualni okvir danas. Postoji opasnost da stroge definicije mogu dovesti do sjena danas u sutra, zamrzavanje statusa quo vezujući nas za perspektive i dimenzije koje bi mogle biti istrošene vrlo brzo.“ Poveznicu Galtungovog rada i Kantovog vidimo u pojmu *general and complete war* (GCW) koji predstavlja koncepte generalnog i stalnog rata odnosno stanja sličnog anarhiji u kojem ljudska empatija i norme reciprociteta u društvu nestaju (Galtung, 1964, 1-4).

Galtung prvi puta spominje pojam negativnog mira. „Negativni mir koji je odsustvo nasilja, odsustvo rata.“ (Galtung, 1964, 1-4). Taj oblik mira je bazično stanje u kojem jedino nema sukoba. Negativni mir jako je bitan kao prvi korak u uspostavi stabilnog društva zbog toga što se njime eliminira prijetnja sigurnosti i fizičkom integritetu ljudi. Fokusiranje na negativni mir može pomoći u identificiranju i smanjenju izvora izravnog nasilja. Autor negativnom miru suprotstavlja pozitivan mir kao integraciju ljudskog društva (Galtung, 1964). Pozitivan mir uključuje kreiranje društvenih uvjeta koji promiču pravdu, jednakost i harmoniju. On uključuje i negativan mir odnosno odsustvo rata, to jest aktivno postizanje socijalne pravde, ekonomske jednakosti i političke stabilnosti (Galtung, 1964). Ono što je temelj pozitivnog mira je uklanjanje strukturnog nasilja i nepravdi koje postoje i u odsustvu izravnog sukoba. Ta distinkcija između dva tipa mira je ključna za mirovna istraživanja jer pomoću njih mogu razviti sveobuhvatan pristup u istraživanju koji će se odnositi na neposredne i strukturne uzroke sukoba. Razumijevanje negativnog i pozitivnog mira može pomoći u oblikovanju učinkovitih mirovnih politika koje sprječavaju nasilje i promiču dugoročnu socijalnu pravdu i održivost. Negativan i pozitivan mir mogu se smatrati mjerilom napredaka postizanja mira i omogućuju identificiranje problema koji zahtijevaju više pažnje.

Krajem Hladnog rata pojavljuju se prva mirovna istraživanja. Ona se fokusiraju na kontrolu i integraciju međunarodnog sustava u svrhu sprječavanja sukoba i održavanja stabilnosti. Herman Schmid (1968) godine ističe da su mirovna istraživanja odgovor na političku situaciju tog vremena, pogotovo na ubrzani razvoj nuklearnog oružja. „Mirovna istraživanja su se razvila kao interdisciplinarno područje, kombinirajući politologiju, sociologiju, ekonomiju i druge društvene znanosti kako bi se razumjeli uzroci sukoba i

pronašla održiva rješenja“ (Schmid, 1968, 217). Mirovna su istraživanja izazvala veliki otpor etabliranih znanstvenih i političkih institucija jer su bila snažno politički vođena. Unatoč otporu, pokazala su se kao ključni faktor promoviranja nenasilnih rješenja i prevenciji sukoba. Schmid u svom radu *Peace Research and Politics* objavljenom u *Journal of Peace Research* 1968 godine razlikuje tri tipa promijenjene društvene znanosti. To su unutarnja kontrola sustava te vanjska horizontalna i vanjska vertikalna kontrola. Mirovna istraživanja su definirana uglavnom usmjerenjima na unutarnju kontrolu i integraciju međunarodnog sustava. Schmid ističe: „ovaj pristup naglašava potrebu za međunarodnom suradnjom i koordinacijom kako bi se izbjegli sukobi i promovirala globalna stabilnost“ (Schmid, 1968, 219). Ovime naglašava potrebu za korisnim znanjem koje je primjenjivo na aktualne probleme tijekom rata, ali i u vrijeme mira. Kao primjer daje istraživanja o kontroli naoružanja, mirovne pregovore i međunarodne organizacije kao što su Ujedinjeni narodi. Schmid nastavlja kritizirati sadašnje modele mirovnih istraživanja zbog njihovog fokusa na održavanju trenutnog stanja stvari te zapostavljanju osnovnih sukoba. Tvrdi da sadašnji modeli ne uzimaju dovoljno u obzir asimetrične sukobe i latentne konflikte, čime se njihova učinkovitost u postizanju trajnog mira znatno smanjuje, odnosno ograničava. Schmid piše da „postoji potreba za novim teorijama koje će bolje adresirati stvarne izazove u međunarodnim odnosima, uključujući socioekonomske nejednakosti i političku represiju“ (Schmid, 1968, 220). Navodi kako bi se nove teorije morale fokusirati na rješavanje strukturnih sukoba i promoviranje socijalne pravde. Isto ističe i Galtung (1968). Točnije, Schmid koristi Galtungovo razlikovanje pozitivnog i negativnog mira kao polazište svoje analize. Nadodaje definiciju negativnog mira te kaže da je negativan mir „odsutnost organiziranih kolektivnih oblika nasilja“, a pozitivan mir je više po njemu u usporedbi s negativnim više nejasan, no obuhvaća integraciju i socijalnu pravdu. Schmid kritizira subjektivistički model sukoba koji svoje temelje nalazi u nespojivim ciljevima ili vrijednostima među akterima. Umjesto toga predlaže objektivistički model u kojem se sukob definira kao strukturalno uvjetovana nekompatibilnost interesa, što je vidljivo iz njegove rečenice: „ovaj objektivistički pristup omogućava dublje razumijevanje uzroka sukoba i pruža temelje za učinkovitije strategije rješavanja“ (Schmid, 1968, 226). Sadašnji modeli istraživanja neadekvatni su jer su često potaknuti interesima moćnih nacija i međunarodnih institucija kojima odgovara održavanje postojećih međunarodnih sustava i *statusa quo*. „Mirovna istraživanja su često usklađena s interesima dominantnih sila, što može ograničiti njihovu sposobnost da promiču istinske promjene“ (Schmid, 1968, 229),

pojašnjava Schmid. Kao rješenje poziva na promjenu mirovnih istraživanja u smjeru koji će promicati oslobođenje i revoluciju umjesto integracije i kontrole. „Mirovna istraživanja trebaju evoluirati kako bi uključivala perspektive marginaliziranih i potlačenih zajednica“ (Schmid, 1968, 221) te imati fokus na stvaranju pravednih i ravnopravnih globalnih pokreta.

Mir možemo definirati u odnosu na pojedinca ili na društvo, na religijski ili na osobni način, na negativni i pozitivni te na liberalni ili kritički. Sve te definicije mira naglašavaju njihov značaj u mijenjanju društva. Osobni način to radi na temelju pojedinca od kojeg jedinog promjena može početi, religijski se tu nadovezuje na osobni jer može dati osjećaj smisla i put kojeg će osoba pratiti. Definicija mira ne mora biti nužno povezana sa religijom nego može biti i dio znanstvene ideje. Negativan i pozitivan mir koji se isprepliću kroz povijest su definicije ovisno o stanju društva u odsustvu rata. Kritički mir pronalazi svog suparnika u liberalnom miru koji dolazi sa zapada i nameće demokraciju državama koje to ne mogu ostvariti, kao u slučaju uspostavljanja demokracije kao načina uspostave mira u Afganistanu.

3.3 Izgradnja mira

Temeljiti i sveobuhvatan pristup u procjeni mirovnih napora naglašava K. Van Brabant u svom radu *Peacebuilding: How? Criteria to Assess and Evaluate Peacebuilding* 2010-te godine. Evaluacija mirovnih inicijativa bitna je komponenta postizanja održivog mira, zato K. Van Brabant daje kriterije koji pomažu pri planiranju i implementiranju programa te pri procjenjivanju njihove učinkovitosti osiguravajući da mirovne inicijative imaju dugotrajan i pozitivan utjecaj na zajednice. Navedeni kriteriji pomažu organizacijama da povećaju učinkovitost svojih aktivnosti pri prilagodbi budućih strategija. Jedan od bitnih kriterija za procjenu efektivnosti mirovnih napora je sposobnost stvaranja političkih institucija koje uspijevaju riješiti nepravde i nejednakosti zaslužne za izazivanje sukoba Van Brabant (2010.) On navodi kako je „mirovna praksa učinkovita ako razvija ili podržava institucije ili mehanizme za adresiranje specifičnih nejednakosti, nepravdi i drugih žalbi koje uzrokuju i potiču sukobe“ (Van Brabant, 2010, 3). Ovim se pristupom naglašava važnost prelaženja s osobnog nivoa na društveno politički, i dalje osiguravajući usmjeravanje mirovnih napora u korijen sukoba. Na primjer, reforme u kojima je uključeno stvaranje mehanizama za pravednu podjelu resursa i političku reprezentaciju pomažu u smanjivanju tenzija i sprječavanju budućeg sukoba. Mirovni programi potiču razvijanje mirovnih inicijativa unutar samih zajednica, tako da one mogu

biti usredotočene na sukobe koji njih najviše pogađaju. „Takve analize i rezultirajući programi trebaju adresirati ono što treba zaustaviti, kako pojačati područja gdje ljudi pozitivno međusobno djeluju, te regionalne i međunarodne dimenzije sukoba“ (Van Brabant, 2010, 3). Tom strategijom se u prvi plan stavlja lokalno vlasništvo i održivost mirovnih napora te se na taj način osigurava aktivnost zajednica kao sudionika u procesu izgradnje mira. Veća je vjerojatnost da će projekti pokrenuti od zajednice za zajednicu uspjeti i biti održivi. Sljedeći kriterij se dotiče odupiranja nasilja posebno onoga koje dolaze od „ključnih ljudi“ koji potiču tenzije. Jedan učinkovit mirovni program mora se moći oduprijeti tome. „Jedan način rješavanja i uključivanja 'ključnih ljudi' koji promiču i nastavljaju tenzije je pomoći 'više ljudi' da razviju sposobnost odupiranja manipulacijama i provokacijama tih negativnih ključnih ljudi“ (Van Brabant, 2010, 2). Na taj se način smanjuje nasilje u zajednici dok se u isto vrijeme potiče otpornost na sukobe. Programi koji se time bave uobičajeno to rade putem edukacija o nenasilnoj komunikaciji i putem stvaranja mreža podrške koje daju pojedincima i zajednicama veći smisao jedinstva i time ih čini snažnijima i otpornijima. Evaluacija po tim kriterijima pomaže u identificiranju nedostataka i omogućava pronalaženje onih dijelova strategija koji nisu adekvatni te koje treba promijeniti. Van Brabant ističe da „kriteriji mogu poslužiti kao osnova za evaluaciju učinka programa, identificirajući uspjehe i područja za poboljšanje“ (Van Brabant, 2010, 2). Zato je redovita evaluacija bitna za kontinuirani napredak i prilagođavanje na neočekivane okolnosti. Osim toga naglašava važnost dugoročnog i održivog lokalnog vlasništva jer ono osigurava da pozitivne promijene ostanu u zajednici i nakon što im vanjska podrška prestane pomagati. „Kriterij održivosti izaziva pitanja o predanosti i implementaciji, kao i robusnosti suočavanja s izazovima“ (Van Brabant, 2010, 4).

Catherine Goetze u svojoj knjizi *The Distinction of Peace* (2017) sociološki analizira izgradnju mira uz pomoć Bourdieovog teorijskih okvira (1992) za objašnjenje društvenih struktura i dinamike moći. Izgradnju mira konceptualizira kao polje po Bourdieu, odnosno kao društveni prostor u kojem razni akteri komuniciraju i natječu se za autoritet i legitimitet. To polje je dinamično jer je oblikovano interakcijama između članova. Članovi su međunarodne organizacije, nevladine organizacije i državne agencije. Svaki od njih sa sobom povlači drukčiji oblik kapitala, ekonomski, društveni, kulturni ili simbolički. Kapitala koji utječe na njihovu poziciju moći unutar polja. „Izgradnja mira postoji jer je za dovoljan broj ljudi i institucija s dovoljno važnim

autoritetom postala neupitni način političkog djelovanja u svijetu“ (Goetze, 2017, 1). Putem svog pomnog praćenja nastanka i profesionalizacije izgradnje mira od 1960-ih, uviđa da je to postalo samostalno polje stručnosti. Profesionalizaciju prepoznaje u razvoju specijaliziranih obrazovnih programa, karijernim putevima te profesionalnim mrežama. Goetze opisuje kako izgradnja mira više nije samo skup aktivnosti koje su usmjerene na postizanje mira nego je to postala profesija sa svojim normama, vrijednostima i praksama. „Rad u izgradnji mira na različite način kao humanitarni radnik na terenu, kao pravnik u Ujedinjenim narodima ili kao akademik, postao je ne samo način zarađivanja za život već i oblik sudjelovanja u svjetskoj politici“ (Goetze, 2017, 1). Piše da izgradnja mira kao profesionalno polje ima vlastitu unutarnju politiku koja često održava šire globalne strukture moći i nejednakosti. Održavanje tih globalnih struktura je ujedno i kriterij „dobrog graditelja mira“ po kojem se odlučuje hoće li biti uključen u polja ili isključen.

Glavni dio analize je koncept moći te kako se moć manifestira unutar polja izgradnje mira. Po njoj je ključni izvor moći autoritet koji definira mir i određuje metode izgradnje mira. Ta moć nije jednako raspoređena te se nerijetko koncentrira kod zapadnih aktera i institucija čime se još više potiče globalna nejednakost. Goetzeina sociološka perspektiva pokazuje da trenutne prakse izgradnje mira često isključuju glasove i perspektive marginaliziranog globalnog juga. „Konfiguracija aktera u polju odražava globalne obrasce dominacije“ (Goetze, 2017, 3). To isključenje ima posljedice u realnim situacijama. Posljedice možemo naći tamo gdje rješenja za sukobe ne odgovaraju lokalnom kontekstu i potrebama te su zbog toga praktički neuspješni u izgradnji mira. Goetze naglašava da takve akcije umjesto uvođenja mira u određene zajednice stvaraju još veći sukob unutar njih. U mnogim takvim misijama se stavlja fokus na ljudska prava i pravdu no te vrijednosti ne moraju u svakoj zajednici biti poistovječene te fokus na te vrijednosti može dovesti do tenzija ili otpora lokalnog stanovništva. Uz to, strukture moći unutar polja izgradnje mira većinom favoriziraju velike međunarodne organizacije i donatore, a lokalne i nevladine inicijative moraju se sami suočiti sa izazovima prikupljanja resursa. Time se potiče ciklus ovisnosti i isključenja, lokalni akteri ostaju podređeni i njihovi glasovi i rješenja ostaju zanemareni u korist univerzalnih neprimijenjenih modela izgradnje mira.

Kako bi istražila motivacije, pozadine i karijerne putanje izgraditelja mira kao pojedinca, Goetze koristi Bourdieuv koncept habitusa. Pojašnjava da je habitus graditelja mira oblikovan njihovim socio-ekonomskim pozadinama, obrazovanjem i

profesionalnim mrežama, te da oni često odražavaju zapadne vrijednosti i senzibilitete srednje klase. Taj habitus određuje njihovu percepciju o svojoj ulozi u izgradnji mira te metodama kojima se koriste da bi to napravili. „Graditelji mira ne samo da pokazuju slične senzibilitete, već ih pokreće želja da svoju profesiju unaprijede kako bi izgradnja mira postala izrazito neovisna i obrazovno utemeljena profesija“ (Goetze, 2017, 142). Habitus ne dolazi samo iz obrazovanja već i iz osobnih iskustava koja oblikuju njihove identitete. Na primjer, mnogi graditelji mira su jednom radili u nevladinoj organizaciji, međunarodnoj agenciji ili akademskoj instituciji gdje su stekli određena znanja i vještine koje drugi cijene unutar polja izgradnje mira. Osim obrazovanja, veliku ulogu u oblikovanju habitusa igraju i profesionalne mreže koje omogućuju pristup informacijama, resursima i prilikama koje su nužne za napredak unutar polja. Način integriranja graditelja mira u lokalne zajednice u kojima obavljaju svoj posao određen je njihovim habitusom. Njihov pogled na probleme i rješenja je uokviren kroz liberalne vrijednosti poput ljudskih prava, demokracije i vladavine prava, čime mogu doći u sukob s lokalnim kulturnim normama. Taj ih nesklad može dovesti u situacije napetosti i neuspjeha u izgradnji mira. Osim toga njihov habitus uključuje i određene etičke i moralne norme kojima su njihove akcije i odluke oblikovane. To bi bile ideje o spašavanju života ili činjenju dobra što može dovesti do osjećaja u graditeljima mira kao da su oni spasioци koji dolaze u marginalizirane zajednice i odlučuju o tome kako popraviti njihove „neučinkovite“ lokalne strukture. No time se njih još samo više marginalizira i otežava im se stvaranje održivih rješenja za mir. Habitus globalnih graditelja mira reflektira globalne nejednakosti jer se u tom polju favorizira zapadne obrazovane pojedince što potiče zapadne modele i prakse izgradnje mira, a ostavlja lokalne perspektive zanemarene ili potisnute (Goetze, 2017).

Goetze daje kritiku na inherentne izazove u trenutnoj praksi izgradnje mira. Ističe da aktivnosti kojima se pokušava smanjiti nasilje i obnoviti društva mogu slučajno ojačati društvene podjele i ovisnosti. Ta se kritika podudara sa ostalim autorima koji pišu o učinku globalnih međunarodnih intervencija koje imaju potencijal poticati zapadne oblike dominacije. „Čak i ako uspiju smanjiti oružano nasilje ili završiti rat, intervencije često perpetuiraju ili čak pojačavaju društvene podjele na terenu“ (Goetze, 2017, 3). Tu se nalazi jedan od glavnih izazova kod izgradnje mira, a to je taj nesklad trenutnih standardnih principa kojeg nameću međunarodne organizacije sa specifičnim potrebama i kontekstima lokalnih zajednica kojima pomažu. Ljudska prava, demokracija i vladavina

prava su temelj međunarodnih intervencija, ali njihova primjena je ponekad neadekvatna ili neprikladna za lokalne kulture i tradicije. Osim inherentnih praksi kritizira i pristup zvan okreni se lokalcu (eng. *turn to the local*) kojim se uključuje lokalne aktere u proces izgradnje mira. Po imenu se taj pristup čini kao korak na pozitivnom putu, njegova izvedba i dalje marginalizira lokalne glasove. „Pitanje tko su 'pravi' lokalni akteri i kako ih pronaći ostaje nejasno, što može dovesti do toga da se odabiru akteri koji su već privilegirani ili povezani s međunarodnim organizacijama“ (Goetze, 2017, 4). Navedeno lokalne aktere koji stvarno imaju moć isključuje iz donošenja odluka. Zbog internih politika i kompetitivnosti za resurse između samih organizacija dolazi do fragmentacije napora zbog čega se programi izgradnje mira ne provedu ispravno i do kraja. Unutarnje fragmentacije još više usporavaju izgradnju mira jer organizacije stavljaju svoje interese prije potreba zajednica kojima pomažu. Ovo dovodi i do smanjenja održivosti napora izgradnje mira. Goetze piše da mnoge misije ne uspiju uspostaviti trajne strukture koje će ostati na mjestima gdje su organizacije radile te funkcionirati nakon što one prestanu direktno sudjelovati. „Misije za izgradnju mira rijetko izgrađuju konačan mir, već često ostavljaju zemlje u stanju globalnih ovisnosti i neodređenih stanja u kojima sukobi nisu otvoreno nasilni, ali i dalje razdiru društvo“ (Goetze, 2017, 4). Zbog svega navedenoga Goetze poziva na preispitivanje temeljnih pretpostavki i pristupa izgradnje mira te poziva na kritičku refleksiju o ulozi međunarodnih organizacija i potrebom za stvaranje odgovarajućih strategija za pomaganje pojedinačnim zajednicama.

4. Muzeji mira

4.1 Definicije i uloge muzeja mira

Muzej mira definira se kao institucija koja pomoću umjetnosti educira posjetitelje o povijesti rata i mira te potiče razmišljanje o očuvanju mira u budućnosti. Koncept takvog muzeja razvija se od kada je Benjamin Rush 1793-e godine napravio prvi muzej čija je vizija sadržavala obrazovanje javnosti o miru kroz prikaze simboličkih djelovanja tolerancije i artefakata koji prikazuju strahote rata. Muzeji su nakon toga osnovani na istim principima, ali svaki njegujući svoju temu, svaki na jedinstven način prikazujući mir, prilagođeni naravno kulturi u kojoj se nalaze. Cilj svih je promicanje pozitivnog mira koji podrazumijeva poticanje pravde i jednakosti te u isto vrijeme zagovaranje odsustva nasilja.

Muzeji mira imaju bitnu ulogu u mirovnoj edukaciji te podizanju svijesti o nenasilju i socijalnoj pravdi. „Muzeji mira su postali važni edukativni centri koji potiču posjetitelje na aktivno sudjelovanje u stvaranju mirnijeg svijeta“ (Dungen, 2009, 64). Osim što služe i kao svojevrsni čuvari povijesti aktivno sudjeluju i u kreiranju budućnosti mira putem svojim edukacija o važnim mirovnim naporima na globalnoj razini. Apstraktni pojmovi objašnjavani su umjetnošću koju mogu razumjeti svi.

Clive Barret 2024-te godine postavio je zanimljivo pitanje koje se odnosi na definiciju muzeja mira; jesu li muzeji mira konzervativni instrumenti hegemonije ili aktivni akteri u kritici povijesne nepravde? Muzeji mira ne drže čvrsto definicije mirovnog muzeja pa se može pomisliti da oni to i nisu. Iz definicije Internacionalne Mreže Muzeja Mira (engl. *International Network of Museums for Peace*) (INMP-a) vidi se da svaki muzej koji promovira mir spada u rubriku mirovnog muzeja bez obzira na to kako se on predstavlja (Barret, 2024). Osim kontradikcija u definicijama Barret ih nalazi i u postavama. Muzeji se mogu fokusirati na genocide ili koncentracijske logore pa time preuzimaju titulu za „tamni turizam“, ali „istovremeno se suočavaju s pitanjem kako prikazati užase rata bez slavljenja nasilja“ (Young, 2024, 18).

Van den Dungen kao najistaknutiji autor u tekstovima o mirovnim muzejima piše o njihovoj važnosti u suvremenom društvu. Najvažnija im je uloga edukacije i promoviranja kulture mira. „Mirovni muzeji, kroz svoje izložbe i programe, mogu ponuditi alternativu dominantnim narativima koji glorificiraju rat i militarizam“ (van den Dungen, 2013, 5). Po njemu muzej mira ne mora samo informirati nego i inspirirati posjetitelje o mogućnostima mira te da se svaki dan aktivno bave promoviranjem mira u svojoj okolini.

4.2 Osnivanje i djelovanje muzeja mira kroz povijest

Prvi prijedlog izgradnje muzeja mira predložio je jedan od potpisnika Deklaracije neovisnosti u SAD-u dr. Benjamin Rush 1793-te godine, „njegova vizija uključivala je obrazovanje javnosti o miru kroz prikaze simboličkih činova tolerancije i artefakata koji prikazuju strahote rata“ (Muzaini, 2008, 3). „Ideja o muzejima koji bi čuvali povijest mirotvorstva i u toku stoljeća mnogi su muzeji prihvatili ovu temu“ (Duffy, 1993,3). Muzeji mira u fokusu svojih izložbi imaju samo mir, ono što podsjeća na rat predstavlja ideju negativnog mira dok je fokus ovih muzeja pozitivan mir. Muzeji mira mogu biti financirani od strane države, zajednice ili pojedinaca i fokus im je uvijek na povezivanju

likovnih umjetnosti sa mirom. „Same komemoracije rata su neadekvatne kao prenositelji edukacije“ (Duffy, 1993, 6), zato je važno da imaju muzeje koji prikazuju jedino kako se može gajiti i ostvariti mir, oboje sada i u budućnosti. Muzeji rata teško će u osobi pobuditi dovoljno jake osjećaje koji će kasnije ostati s njom i promijeniti njeno ponašanje iako je ideja da inspiracija koju muzeji mira mogu dati tim osobama može ostvariti dovoljne osjećaje koji mogu napraviti promjenu na osobnoj razini. „U razvoju ideje nije bilo utvrđene formule niti tipične institucije“ (Duffy, 1993). Svaki muzej je zbog toga drugačiji i ima svoj način prikazivanja mira. Distinkcije se određuju po mjestu gdje je muzej nastanjen, u većini slučajeva muzeji prikazuju slike onoga što najviše rezonira sa kulturom tog mjesta. Postoje i drugi specifični tipovi muzeja mira; „galerije koje sebe opisuju kao muzeje mira kao i političke subjekte čije podrijetlo leži u specifičnom događaju...muzeji koji su usmjereni na opću humanitarnu djelatnost prirode pojedinaca ili grupa individualno...muzeji mira su *per se*; muzeji koji su posvećena određenim događajima kao što je Hirošima i memorijalni muzeji mira“ (Duffy, 1993, 8).

Prvi pravi muzej mira je Mirovna Palača u Hagu koju je osnovao Andrew Carnegie u ranim 1913. Taj muzej je prvi pokušaj posvete umjetničkog prostora samo miru. „U njemu se mogu pronaći slike, skulpture i biste poznatih međunarodnih ličnosti“ (Duffy, 1993, 10). Ostali muzeji koji u to vrijeme predstavljaju ideju mira su u principu bili anti-ratni muzeji. Prvi takav napravio je Jean de Bloch 1902-te godine u Lucerne, Švicarskoj. Njegove izložbe su teoretizirale da rat sam sebe proturječi te je to prikazao putem svoja prva dva rada koja se direktno bave mirom. Prva izložba u muzeju Jean de Blocha govorila je o ekonomskim posljedicama rata, a druga je prikazala tekstove bitnih međunarodnih dogovora. „Ironično, zbog oskudnog tretmana pitanja mira *per se*, muzej su u početku hvalili vojnici te ga je mirovna zajednica osuđivala“ (Duffy, 1993, 10). Taj muzej i drugi sličan koji je osnovao Ernst Friedrich u Berlinu 1923-te godine postali su žrtve uništavanja tijekom Drugog svjetskog rata. Ernestov muzej imao je veću anti-ratnu pristranost te su tamo visjele slike vojnika sa ratnim ozljedama „u nadi da će to educirati mlađe generacije u anti-ratnom duhu, naglašavajući kobne posljedice rata na stanovništvo (Duffy, 1993, 10).

Dok ratni muzeji često veličaju vojnu moć i nacionalizam, muzeji mira naglašavaju važnost transformacije društvenih struktura koje uzrokuju sukobe. Ovi muzeji promiču dijalog, nenasilje i razvoj dugoročnih miroljubivih zajednica, koristeći izložbe i programe kako bi ponudili alternativne narative koji naglašavaju važnost

nenasilnog otpora, građanskog aktivizma i izgradnje mira. Oni često predstavljaju priče i glasove marginaliziranih skupina, čime omogućuju posjetiteljima da preispitaju vlastite stavove i razumiju složenost mirovnih procesa.

Širenje ovih muzeja diljem svijeta označava bitan korak prema institucionalizaciji i promicanju mirovne kulture. Peter van den Dungen 2009. godine u svom poglavlju *Towards a Global Peace Museum Movement: A Progress Report (1986-2010)* govori kako muzeji mira nisu samo institucije za izlaganje povijesnih artefakata nego imaju ulogu ključne institucije za mirovnu edukaciju i podižu svijest o nenasilju i socijalnoj pravdi. „Ovi muzeji nastoje ne samo informirati posjetitelje o povijesti mira, već ih i potaknuti na aktivno sudjelovanje u stvaranju mirnijeg svijeta“ (Dungen, 2009, 64). Institucionalizacija muzeja mira nakon Drugog svjetskog rata širila se paralelno s razvojem istraživanja mira. Pri tome proširenju ključne institucije i mreže poput INMP-a imale su važnu ulogu u povezivanju svih muzeja mira u svijetu. Konferencije i publikacije o temi mira dodatno jačaju tu mrežu jer omogućuju lakšu razmjenu znanja i resursa. „Ovi napori su ključni za širenje svijesti o važnosti mira i nenasilja u suvremenom društvu“ (Dungen, 2009, 67). Muzeji mira su se proširili svugdje po svijetu, pogotovo u Sjedinjenim Američkim Državama, Aziji, Europi i Africi. Neki od njih služe kao podsjetnici na posljedice rata dok drugi promiču mirovne edukacije i pomirenje. „Ovi muzeji ne samo da čuvaju povijest, već i aktivno sudjeluju u oblikovanju budućnosti mira, educirajući građane o važnosti mirovnih napora i potičući globalnu mirovnu kulturu“ (Dungen, 2009, 67).

Clive Barret u svojem poglavlju, *Museums for Peace – A global Phenomenon*, trudi se razumjeti muzeje mira i što oni zapravo predstavljaju. Na tom putu postavlja pitanja poput: „Jesu li muzeji konzervativni instrumenti kulturnog ili ideološkog hegemonije ili aktivnih aktera koji kritiziraju povijesnu nepravdu? Jesu li muzeji za mir zarobljeni stegama nacionalizma i kolonijalizma ili slobodni da predstave radikalne alternativne vizije kulture mira?“ (Barret, 2024, 22) U svom pokušaju pronalaženja stručne definicije o muzejima mira po uputama INMP-a nije bio uspješan jer ta organizacija nema službene zahtjeve od svojih članova što rezultira da se može učlaniti bilo koji muzej koji smatra da promovira mir. Definicija koju sam daje na temelju informacija koje ima od strane INMP-a je: „Muzeji za mir informiraju javnost o miru i nenasilju koristeći ilustracije iz života pojedinaca, rada organizacija, kampanje, povijesni događaji itd. INMP također uključuje vrtove mira i druge lokacije, centre i institucije

povezane s mirom koje su uključene u javnost mirovno obrazovanje kroz izložbe, dokumentaciju i slične aktivnosti“ (Barret, 2024, 22.). Nadalje objašnjava svaku riječ pojedinačno u svrhu boljeg razumijevanja cijelog pojma.

Definicija muzeja ICOM-a (*International Council of Museums*) iz 2007. glasi: „Muzej je neprofitna, stalna institucija u službi društva i njegovog razvoja, otvorena za javnost, koja pribavlja, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu čovječanstva i njegovog okoliša u svrhu obrazovanja, studiranja i uživanja“ (Barret, 2024, 23). Ali 2019-te godine se ta definicija nastoji promijeniti jer ona ne predstavlja društveni utjecaj koji svaki muzej ima. Tadašnja zaključna definicija imala je neke sličnosti sa prethodnom, no nije bila do kraja prilagođena. Koristile su se riječi poput višeglasnost, raznolikost uspomena i kritički dijalog, koje impliciraju prisutnost različitih perspektiva i čak neslaganja. Definicija nije dovoljno naglašavala aktivnu ulogu muzeja u uznemiravanju normi putem stalnog suočavanja sa sukobima i nepravdama, čime se odmiču od implicitnog paternalizma prema participativnom i partnerskom pristupu s eksplicitnim ciljem doprinosa socijalnoj pravdi. I zato je nova dogovorena definicija koja je izglasana 2022-te godine na sastanku ICOM-a glasila: „Muzej je neprofitna, stalna institucija u službi društva koja istražuje, prikuplja, čuva, interpretira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu. Otvoren za javnost, dostupan i inkluzivan, muzeji potiču raznolikost i održivost. Djeluju i komuniciraju etički, profesionalno i uz sudjelovanje zajednica, nudeći raznolika iskustva za obrazovanje, uživanje, refleksiju i dijeljenje znanja.“ (Barret, 2024, 25). Na temelju ove definicije Barret daje kritiku institucijama koje za sebe izjavljuju da su muzeji mira te s time započinje svoju analizu koncepta muzeja mira. Definicija s kojom Peter van den Dungen (1993, 3) opisuje muzej mira je sljedeća; „muzej je definiran od strane istog izvora kao zgrada koja se koristi za pohranu i izlaganje predmeta koji ilustriraju starine, prirodoslovlje, umjetnost...“, te dalje govori kako bi jedna institucija uspjela doseći svoj potencijal, muzej mora izlagati objekte koji prikazuju ideje, napore i uspjehe povezane s mirom.

Prvi Barretov primjer je institucija *The Global Art Project for Peace* kojem je cilj stvoriti prostor za kritički dijalog te organizira razmjenu umjetnina između škola različitih kultura na međunarodnoj razini. On nastavlja kritizirati muzeje koji imaju široki spektar aktivnosti koje opisuje prvi dio definicije, odnosno muzeje koji se ne fokusiraju na očuvanje baštine u zamjenu za veći prioritet na edukaciju o miru. Takvi muzeji ne mogu reći da sakupljaju fizičke primjere mirovne baštine neke kulture, ali se mogu osloniti na

svoj doprinos u mirovnoj edukaciji koja sama po sebi uči o baštini te samim time čuva nematerijalnu kulturnu baštinu. Problem s kojim se mnogo muzeja susreće je taj da nemaju fizičku postavu već samo djeluju kao centri za edukaciju i edukacijske programe, dok neki imaju jako malenu postavu kao što ima najpoznatiji takav muzej, Nobel Peace Centar u Oslu. Njihova postava se sastoji od samo jedne medalje dodijeljene za mir.

Kontradikcija kod nekih muzeja pronalazi se točno u njihovom postavu koja ih takvima čini. To su muzeji po primjeru jednog od prvih muzeja mira, Ernst Friedrichovog iz Berlina, koji prikazuju ratne scene. Drugi primjeri toga su, muzeji genocida Choeung Ek i Tuol Sleng u Kambodži, nacistički koncentracijski logori Dachau i Sachsenhausen u Njemačkoj, i Auschwitz-Birkenau u Poljskoj, muzeji terora Heydrich u Češkoj Republici i Kuća terora u Mađarskoj, te brojne institucije protiv japanskog imperijalizma u Kini i Koreji (Barret, 2024). Te postave se posjećuju kao takozvani tamni turizam i mogu pobuditi duboke osjećaje u svojim posjetiocima. Kako Nigel Young u knjizi *Postnational Memory, Peace and War* (2019, 3) navodi „Takvi izložci ostaju preplavljeni kontradikcijama u svrsi. Kustosi se pitaju: „Za koga su stvoreni, što prikazuju i zašto? Što žele dokazati?“ Da li je to fokusiranje na užas rata i militarizma? Vizija transformiranog svijeta? Ilustracija genocida kao moralne lekcije? Ili traženje osnaživanja i nadilaženja rasizma i predrasuda?“ Postavlja se pitanje zašto se onda ti muzeji trude nazivati mirovnim muzejima ako im misija nije širenje mira već memorija na prošle horore? S druge strane, postoje i muzeji koji su usko povezani s mirovnim akcijama u prošlosti koji se ne trude zauzeti mjesto u INMP-u. Primjer toga su institucije poput Yad Vashem - Svjetski centar za sjećanje na holokaust, smješten u Jeruzalemu, Izrael) koje su povezane sa prikazivanjem ratnog iskustva Židova kroz povijest.

Kod definiranja pojma „mir“ Barret navodi skupinu knjiga zvanu *Definitions of Peace* (2020) te komentira i Galtungove utjecajne definicije negativnog i pozitivnog mira (1964). Navodi da za njih Galtung kaže da imaju „holistički kontinuum od negativnog do pozitivnog, smanjujući i/ili eliminirajući direktno i strukturno nasilje ne samo rješavanjem sukoba, već i izgradnjom pozitivnih, harmoničnih odnosa“ (Galtung, 1964, 1-4). Ponovno se naglašava kako mir nije statičan pojam prema kojem se mora težiti kao prema idealu. „Mir je stanje prihvatljive promjene u kojem se sukobi rješavaju strpljenjem – pozitivnom procjenom koja skriva skrivene negativnosti. Promjena se ne nameće niti uzrokuje stres, već se prihvaća; sukob je neizbježan dio ljudskih odnosa i važno je kako se rješava; strpljenje je ovdje sinonim za nenasilje“ (Barret, 2024 26.).

Zadnja riječ kojom pokušava pojasniti namjenu ili svrhu pojma muzeja za mir je riječ „za“. Tu spominje osnivača INMP-a Petra van den Dungena, akademskog povjesničara mira iz Bradforda, čije riječi zagovaranja za muzeje mira citira; „prisjećaju i slave povijest mirovnih napora i mirotvoraca, pružajući prijeko potrebnu alternativnu sliku povijesne stvarnosti koja pokazuje trijumf empatije, dobrote, nenasilja, razumijevanja, razuma i tolerancije. Pred posjetiteljem drže perspektivu boljeg, humanijeg svijeta koji pruža nadu i potiče angažman. Budući da su muzeji mira, više nego bilo koji drugi muzeji, stvoreni ne samo za slavljenje nego posebno i za promicanje mira, njihovi izložci i programi trebaju uvjeriti posjetitelja da je mir moguć i da rad na miru obećava. Idealni muzej mira stoga ne bi trebao samo informirati, već i inspirirati, osnažiti i potaknuti” (Barret, 2024, 32) Iz ovoga možemo vidjeti da za njega muzej mira ne mora imati izložbu koja prikazuje mir da bi bio dio INMP zajednice ili da bi se tako kategorizirao u turističkim brošurama. Za njega je mnogo važnija edukacija o miru, osobito o povijesti mira. Tako da u shvaćanju što muzej mira jest, možemo zaključiti da su oni mjesta koja educiraju, promoviraju, prisjećaju na povijest o miru te potiču na daljnje djelovanje i učenje o istom.

Nakon kritiziranja muzeja mira s temeljnom definicijom muzeja te objašnjavanjem pojedinačnim riječima koje predstavljaju muzeje mira Barret kategorizira suvremene muzeje mira. Započinje sa mjestom na kojem se nalaze. Muzeji mira mogu se naći na mjestima koja predstavljaju povijesnu važnost za mir ili ratnu otpornost te mogu biti i povezani sa velikim ličnostima u povijesti mira. „Neki muzeji nalaze se u blizini mjesta povezanih s poviješću mira, kao što je Dayton, Ohio, mjesto gdje su 1995. godine potpisani Daytonski mirovni sporazumi kako bi se smanjilo nasilje na Balkanu. Drugi muzeji povezani su s velikanima povijesti mira – Nacionalni muzej Gandhi u New Delhiju; Fredens Hus u Uppsali, Švedska, koji je povezan sa životom Daga Hammarskjölda; kuća Franza Jägerstättera u St. Radegundu, Austrija, dom pacifističkog protivnika nacista“ (Barret, 2024, 32). Umjesto otpornosti ratu, neki muzeji se nalaze na mjestima ratnog nasilja. „Mnogi muzeji nalaze se na mjestima povezanim s poviješću rata, genocida ili drugog nasilja. Postoje muzeji na mjestima bitaka... Muzeji se nalaze u gradovima gdje su civili bili bombardirani“ (Barret, 2024, 32). Muzeji još mogu biti na mjestima koja su povezana sa izgradnjom mira kao što su Kyoto i Bradford. I mogu biti na mjestima koja nisu povijesno bitna, ali se time njihovo djelovanje ne umanjuje (Barret, 2024).

Što se tiče tematike muzeja, dijeli ih u tri kategorije: memorijalni, povijesni i suvremeni. On navodi kako; „Primarni fokus može biti kao spomenik, u većini slučajeva to je spomenik užasima rata/genocida...Fokus može biti povijesni, oslanjajući se na priče iz prošlosti, kao što su ratne priče, priče o otporu ratu ili priče o mirotvorstvu...Alternativno, fokus može biti suvremeni, povezan s trenutnim djelovanjima nasilja, otporom ratu ili promicanjem socijalne pravde“ (Barret, 2024, 32). Aktivnosti muzeja mogu se manifestirati putem jednog ili više od sljedećih načina. Posjedovanjem mirovnih ili ratnih artefakata koji se mogu nadopunjavati konstantno, ili može biti statična postava iz jednog odabranog vremena. Izložba koja može biti statična i stalna, promjenjiva ili čak online. Edukacijom za mir putem osobnih predavanja održanih u muzeju ili online, samo online ili preko nekog drugog medija koji to može posredovati. Posebnim događanjima poput godišnjica. Arhivima i knjižnicama u kojima drže knjige, dnevnike, filmove, multimedijske arhive i baze podataka koji su naravno povezani sa temama mira. „Klasična knjižnica s fokusom na međunarodne sporazume nalazi se u Palači Mira u Hagu“ (Barret, 2024, 32. I zadnje na listi je istraživanje jer mnogo muzeja za mir ima više podataka koji se mogu istražiti osim onih koji su prikazani u muzeju ili u njihovim aktivnostima. Navodi da će glavni narativ muzeja biti određen osobnom posvećenošću njegovih osnivača. Jer tako je nastao i prvi muzej mira. „Prvi muzeji mira nastali su zahvaljujući radu opsesivnih entuzijasta“ (Barret, 2024, 32).

Petar van den Dungen u svom tekstu *On the creative principles, message and thematic content of a peace museum* (1993) daje dublji smisao zadacima i aktivnostima muzeja mira negoli je to kategorizirao Barret. Za njega „prepoznavanje specifičnog i jedinstvenog zadatka muzeja mira ovisi o svijesti o dva faktora: prvo, postojanju centara za proučavanje i istraživanje mira, mirovnih knjižnica i dokumentacijskih centara. Drugo, dramatičnoj i bogatoj povijesti mira. Određeno neznanje o oba faktora, s naglaskom na drugo, kod onih koji nisu profesionalno angažirani u mirovnim studijama rezultira prekomjernim naglašavanjem, prilikom rasprave o prirodi i mogućem sadržaju muzeja mira, njegovih istraživačkih i knjižničnih funkcija umjesto njegove prave funkcije“ (Dungen, 1993). Ovime naglašava važnost integriranja povijesti mira i centara za mirovne studije kako se ne bi prenaglasila istraživačka strana mirovnih studija nauštrb obrazovne i inspirativne uloge muzeja mira. Govori kako je o povijesti mira raširena lažna informacija da je povijest mira „dosadna, nebitna ili neadekvatna“ kada je ona upravo

suprotno, prepuna „akcije, drame, emocije, heroizma, pobjeda i gubitaka“ (Dungen, 1993, 5).

Funkcija muzeja mira bi trebala promovirati pogled učenja o miru putem „pričanja priče“ koja prikazuje povijest mira punim akcije i zanimljivosti umjesto dosade i nerelevantnosti. Ta se priča može prikazati na puno tradicionalnih i modernih načina putem izložba u muzeju. Neki od oblika umjetnosti koji mogu prikazati tu priču su „slike, rezbarenje, crtani filmovi, skulpture, tekstil, ornamenti, knjige, poster, brošure, marke, dokumenti, pisma, autogrami, posjetnice, dnevnik, peticije, telegrami, glazbena djela i mape“ (Dungen, 1993, 13). Kako se postava organizira isto predstavlja bitan faktor u cijelom dojmu muzeja, po Van Dungen (se to može napraviti kronološki, tematski ili u odnosu na društvenu jedinicu, odnosno; (1993, 11) „postupno proširenje jedinice ili razine koja se razmatra. Počinje s pojedincem, zatim se širi na lokalnu zajednicu, nacionalnu državu, regiju ili kontinent i globus, te na kraju razmatra mir u kontekstu svemira.“ U slučaju tematske postave, bolje je koristiti kronološki oblik postave kada se postava bavi povijesnim temama (Dungen, 1993).

Obrazovanje koje muzeji mira mogu donijeti preko vlastitih edukacijskih akcija bitne su jer pokazuju univerzalnu povijest koja nadilazi tradicionalni nacionalistički narativ. Dungen u članku *Projecting Peace Through History and Museums* u časopisu *Peace Review: A Journal of Social Justice* (2013) spominje Kennetha E. Bouldinga koji je nadjenio ime frazi „univerzalna povijest“ koja stoji kao suprotnost tradicionalnom nacionalističkom narativu. Spominje to jer on misli da povijest „treba biti inkluzivna i objektivna, oslobođena rodni, rasni i religijski predrasuda“ (Dungen, 2013, 214), i nacionalističkih predrasuda. Time naglašava svoju poruku da je obrazovanje važno u izgradnji svijesti o miru i nenasilju. Osim povijesti svijeta, Dungen priča i o tradiciji otpora ratu i promicanju mira unutar mreže samih muzeja. „Mirovna povijest otkrila dugu i bogatu - i ponekad namjerno potisnutu - tradiciju protivljenja ratu i promicanja mira“ (Dungen, 2013, 61). Tradicija mora biti prepoznata sa svakim novim muzejom i biti očuvana u svakom postojećem. Ističe kako su Quakeri, vjerska zajednica koja je poznata po ciljevima ne nasilja i pacifizma, uz druge mirovne pokrete kroz stoljeća razvili kulturu mira koja je vrlo često zanemarena u *mainstream* povijesti. Dungen izravno kritizira dominantnu kulturu koja glorificira rat i vojske kroz muzeje, spomenike i komemoracije, dok mirovni muzeji nemaju niti približnu izloženost javnosti. Ističe da „nijedna zemlja nije bez nekoliko velikih i dobro financiranih muzeja posvećenih ratu i vojnoj profesiji,

dok mirovnih muzeja ima značajno manje“ (Dungen, 2013, 35). Kao protuakciju muzejima rata Dungen predlaže snažniji angažman muzeja mira tako da uz „izložbe o neprihvatljivosti rata i upotrebe oružane sile u nuklearnom dobu“ budu dopunjene prikazima snage nenasilja, kao što su kampanje Gandhija i Martina Luthera Kinga (Dungen, 2013). Isto tako naglašava stavljanje većeg fokusa na pokazivanje ljudima da je mir moguć te ih poticati na sudjelovanje u mirovnim inicijativama čime mogu inspirirati širu javnost na aktivno sudjelovanje u aktivnostima za mir i pravdu.

Muzeji mira imaju ključnu ulogu u mirovnoj edukaciji tako što pružaju prostor za razumijevanje povijesti sukoba i promicanje kulture nenasilja. K. Yamane u svom radu *Peace Education Through Peace Museums* (2009.) naglašava ulogu muzeja mira u tom obrazovanju. Naglašava različite metode koje muzeji koriste, uključujući tradicionalne i moderne tehnologije kojima educiraju posjetitelje o povijesti sukoba, mirovnih pokreta i strategija za rješavanja tih sukoba. „Suradnja s lokalnim zajednicama i školama dodatno jača njihov obrazovni učinak, pružajući prilike za praktično učenje i aktivno sudjelovanje u mirovnim inicijativama“ (Yamane, 2009, 80). Takve radionice su odličan način za približavanje posjetitelja sa kompleksnim društvenim procesima koje vode do mira u zajednicama. Muzaini (2009) naglašava da muzeji mira u 21-om stoljeću sve više koriste tehnologiju da dosegnu širu publiku preko virtualnih izložbi ili putujućih izložbi. Taj tehnološki napredak omogućuje da mirovna edukacija bude dostupna svima te ih u isto vrijeme jače angažira zbog svoje interaktivne prirode. Yamane se fokusira na primjere muzeja u Japanu odnosno *Hiroshima Peace Memorial Museum* i *Nagaaski Atomic Bomb Museum* te ih koristi kao primjere muzeja koji svojim posjetiteljima obogaćuju iskustvo putem lekcija o povijesti i važnosti mira kroz pažljivo osmišljene programe i izložbe. Osim njih za primjer koristi *Caen Memorial u Francuskoj* i *Dayton International Peace Museum* u Sjedinjenim Američkim Državama koji „također igraju značajnu ulogu u edukaciji o mirovnim procesima i promoviranju međunarodne suradnje za mir“ (Yamane, 2009, 81).

Aktivnosti koje muzeji mogu provoditi su radionice, predavanja, interaktivne izložbe te projekti suradnje s drugim mirovnim organizacijama. Yamane naglašava da su te aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti, kritičkog razmišljanja i osposobljavanje posjetitelja za aktivno sudjelovanje u mirovnim inicijativama. „Na primjer, interaktivne izložbe omogućuju posjetiteljima da sudjeluju u simulacijama mirovnih pregovora, čime

se stječu vještine potrebne za rješavanje sukoba i promicanje nenasilnih rješenja“ (Yamane, 2009, 81).

Javni muzeji se mogu suočiti s problemima pri pokušaju prikazivanja povijesnih istina, pogotovo onih primjera koji imaju negativnu konotaciju na zemlju u kojoj se taj muzej nalazi. Dok privatni muzeji posjeduju slobodu prikazivanja povijesnih činjenica i kritika ratnih djela, pa time igraju važnu ulogu u mirovnoj edukaciji. Yamane ističe da su građanske inicijative ključne za održavanje povijesne točnosti u mirovnim muzejima, unatoč pritiscima nacionalista (Yamane, 2009). Javni muzeji su pod upravom državnih ili lokalnih vlasti te ih oni financiraju, što im daje financijsku sigurnost, ali su s druge strane ograničeni zbog političkog utjecaja. Oni su većinom uvijek čuvari sjećanja na važna povijesna događanja. Zbog političkog utjecaja ih se često cenzurira i prisiljava da ublaže poglede na određene povijesne činjenice, posebno neke koje mogu biti neugodne za vladu ili nacionalni ponos (Yamane, 2009).

Yamane ističe da su mnogi javni mirovni muzeji u Japanu kritizirani jer ne prikazuju agresiju Japana tijekom Drugog svjetskog rata, fokusirajući se umjesto toga na patnje japanskih žrtava (Yamane, 2009). Privatni muzeji ne doživljavaju takvo kritiziranje jer su oni osnovani od strane privatnih, odnosno nevladinih organizacija te se financiraju putem donacija, članarina, sponzorstva i drugih privatnih izvora. „*Grassroots House* u Kochiju i *Oka Masaharu Memorial Nagasaki Peace Museum* financiraju se privatnim donacijama i aktivnostima lokalnih zajednica“ (Yamane, 2009, 82). Pošto su privatni muzeji slobodniji u izboru tema i načina prikazivanja povijesnih događaja, u svoju misiju mogu uključiti kritičke poglede na prošlost sukoba te mogu promicati mirovni aktivizam. Yamane naglašava da privatni mirovni muzeji u Japanu često prikazuju povijesne činjenice koje su cenzurirane ili ublažene u javnim muzejima, poput japanske agresije tijekom Drugog svjetskog rata (Yamane, 2009). Ova neovisnost od ograničenja koje nameću političke ideje im omogućava slobodu za isprobavanje kreativnih i fleksibilnih pristupa edukaciji i promicanju mira.

Hamzah Muzaini u svom radu *Peace Education: Peace Museums* (2009) u svojim primjerima pravi distinkciju različitih vrsta muzeja mira. Muzeji posvećeni povijesnim događajima koriste primjere rata i sukoba čime naglašavaju izbjegavanje nasilje. Primjeri uključuju *The Bridge Museum* u Remagenu u Njemačkoj i *The Museum for Peace, Freedom and Human Rights* u Verdunu u Francuskoj. Muzeji posvećeni institucionalnim

mirovnim pokretima kao što su *The Peace Palace* u Haagu koji naglašavaju važnost međunarodne suradnje, te muzeji posvećeni ljudskim pravima i drugim pitanjima kao što su *The Tolerance Museum* u Los Angelesu i *Gernika Peace Museum* koji šire svoj fokus i na aktualna društvena pitanja poput ljudskih prava i slobode, te pitanja okoliša i siromaštva (Muzaini, 2009). Muzeji posvećeni mirovnih aktivistima pružaju resurse za učenje o životima te učenjima i vrijednostima mirovnih aktivista, za primjer daje *Gandhi Memorial Museum* i *The King Center* (Muzaini, 2009), no jedan od takvih primjera je i *Peace Museum Vienna* u Beču.

4.3 Nove tehnologije i mogućnosti za muzeje mira

The Hiroshima Peace Memorial Museum je globalno poznat muzej mira koji je posvećen prikazivanju horora koji su se događali tijekom atomskog bombardiranja grada Hiroshime. U svojoj izložbi ima inkorporiranu tehnologiju u svrhu stvaranja dojmljivijeg iskustva posjetiteljima. Jedna od tehnologija koje koriste je i virtualna realnost (eng. *virtual reality – VR*) s kojom rekreiraju Hiroshimu prije nego što je nuklearno oružje bačeno na grad. Na taj način približavaju devastirajuće uništenje koje je taj grad doživio iz prve ruke. Time to iskustvo postaje emotivnije i postiže veći utjecaj na iskustvo posjetitelja što ih kasnije potiče na djelovanje u svrhu mira. Osim toga muzej ima i interaktivne ekrane sa digitalnom arhivom preko kojih se mogu naučiti detaljne informacije o događajima koji su doveli do samog bombardiranja, prava izvješća preživjelih te napore koji se podupiru diljem svijeta koji zaustavljaju ponavljanje takvog događaja.

The Peace Museum u Chicagu iako je trenutno zatvoren davao je inovativan primjer institucije koja koristi tehnologiju za širenje svoje poruke. Dok je bio otvoren u svojim je izložbama koristio multimedijske instalacije koje su predstavljale utjecaj nasilja i važnost mira. U tim instalacijama moglo se vidjeti video projekcije, auditorne snimke i interaktivne izložbe koje su pružale emotivnije iskustvo posjetiteljima.

Muzej rata i mira u Sarajevu nudi potresan pogled na rat i na važnost izgradnje i održavanja mira u post-konfliktnim društvima. To postiže uz pomoć digitalnog prepričavanja priče na interaktivnim kioscima gdje posjetitelji sami mogu odabrati priču koju žele čuti. Uz njih se mogu vidjeti i slike, videa i drugi multimedijски elementi koji pružaju realni portret života tijekom sukoba. Osim toga koriste i interaktivne mape koje

prikazuju napredak sukoba po regiji sa bitnim detaljima o bitci, kretanjima vojnika i utjecaj koji to ostavlja na civilstvu kako bi posjetitelji lakše shvatili što se tada zbivalo.

The Nobel Peace Centar u Oslu posvećen je promociji rada Nobelovaca i ideala konfliktne rezolucije. U muzeju koriste digitalne instalacije kojima prikazuju rad pojedinih nagrađenih nobelovaca. Ta se izložba zove *Nobel Field* i pomoću nje se posjetitelji mogu približiti svakom doprinosu koji su dobitnici Nobelove nagrade dali za mir. U centru se isto tako održavaju povremene izložbe koje koriste najnoviju tehnologiju kao VR i proširenu stvarnost (engl. *Augmented reality* – AR) pomoću kojih oživljavaju priče graditelja mira na interesantne načine. U budućnosti, muzeji mira mogli bi sve više koristiti VR tehnologiju u svojim izložbama kako bi poboljšali iskustvo posjetitelja, iako tehnologija sama po sebi nije dovoljna. Rasprave u muzeologiji i dalje se vode o njezinoj primjeni, a posebno je važno razmotriti kako i gdje koristiti VR i AR tehnologiju. Iako se primjena VR/AR u muzejima mira još uvijek ispituje, može se očekivati širenje njezine primjene u budućnosti, jer virtualni muzeji, koji postoje u stvarnoj i virtualnoj stvarnosti, mogu privući širu publiku. Ovakvi pristupi mogu pomoći u suočavanju s izazovima privlačenja posjetitelja na globalnoj razini, a istovremeno imati pozitivan utjecaj na dijelove svijeta gdje mirovna edukacija još nije dovoljno razvijena za uspostavljanje i održavanje trajnog mira.

Virtualni muzeji mogu pružiti stimulaciju osjetila i 3D/4D/5D prikaze koji omogućuju interaktivna iskustva, ali ne nude potpunu zamjenu za fizičko prisustvo u muzeju. Iako nude mogućnost pristupa globalnoj publici bez potrebe za fizičkom lokacijom, važno je kritički pristupiti njihovoj primjeni, jer se oni temelje na pokušaju rekonstrukcije povijesti i mirovnih tema. U digitalnom prostoru, virtualni muzeji mogu postaviti izložbe o miru i konfliktnoj rezoluciji, simulirati povijesne događaje, izložiti mirovnu umjetnost i pružiti prostor za dijalog. Međutim, njihova stvarna vrijednost leži u pružanju mogućnosti za pristup i stimulaciju, dok tradicionalni muzeji nude dublje fizičko iskustvo. Prednost virtualnih muzeja je to da se izložbe mogu vrlo lako i često izmjenjivati što može povećati njihovu efektivnost jer na taj način ostaju uvijek relevantni i u toku sa trenutnim problemima. Pristupačni su i ljudima sa poteškoćama s kretanjem te pomažu u širenju poruka mira. Isto tako mogu biti i dobri alati za očuvanje i dijeljenje priča povezanih s mirom te artefakta koji bi inače bili nepristupačni široj javnosti.

Virtualna realnost je koristan alat za promoviranje mira. Njome se mogu simulirati okolnosti sukoba te na taj način dati korisnicima pravo iskustvo koje pruža rat i nasilje iz prve ruke, na kontroliran i edukativni način. Zbog tih osobnih iskustava se u korisnicima bude emocije koje imaju jači utisak na njihovu psihu tako što apstraktni pojam mira mogu shvatiti na konkretniji način. Na primjer VR izložba koja provodi korisnika kroz cijeli jedan realan dan izbjeglice im može pomoći da shvate njihovu perspektivu. VR je jako efektivan baš zbog sposobnosti da igra na emotivnu stranu korisnika što može odigrati značajnu ulogu za izgradnju empatije prema stradalima ili onima u potrebi. Zbog toga je to dobar alat za mirovnu edukaciju jer pomaže ljudima da shvate sukobe na načine koji im tradicionalni mediji ne mogu pružati.

Internet je snažna platforma za mirovnu edukaciju zahvaljujući svom širokom opsegu informacija, uključujući dokumentarce, predavanja, interaktivne edukacije i kampanje na društvenim medijima. Putem tih alata javnost može biti informirana o važnosti i povijesti mira. Pozitivno je što se informacije mogu brzo distribuirati diljem svijeta, a interaktivna priroda tih sadržaja može pobuditi imaginaciju korisnika i ostaviti snažniji utisak. Međutim, važno je kritički pristupiti internetu, jer on također predstavlja izazove. Društvene mreže i tehnologija često služe kao sredstva za širenje propagande, dezinformacija i masovnih slika terora i užasa u realnom vremenu. Ove negativne strane mogu podrivati mirovne napore, stvarajući atmosferu straha i podjela, umjesto da potiču razumijevanje i suradnju. Promijene u tehnologiji tokom prethodnih tri desetljeća utjecala je i na sve aspekte života pa tako i na muzeje. Nove tehnologije poput VR i AR, interaktivne aplikacije i digitalni vodiči dozvoljavaju potpuno novi način prikazivanja i izlaganja povijesti i drugih važnih tema. Uz korištenje tih tehnologija muzeji mira mogli bi privući više posjetitelja te im pripremiti poboljšano iskustvo razgledavanja muzeja i učenja o povijesnim događajima.

Korištenje VR i AR tehnologije posjetitelji mogu uroniti dublje u prošlost, osjetiti kako je to biti u bitci ili vidjeti kako izgleda potpisivanje mirovnih ugovora onako kako se to prije nije moglo doživjeti. Uz pomoć interaktivnih animacija i simulacija prošlih događaja posjetitelji mogu pregledati cijeli tijek događanja više događaja koji su kulminirali u izbivanju sukoba odnosno donošenju odluke za mir. Na taj način se mogu približiti događajima na osobnoj razini i doživjeti emotivnu povezanost s njima i zapamtiti to puno duže. Takva iskustva potiču na razmišljanje i empatiju što je bolji način učenja od čitanja tabli pored slika iz prošlosti.

Osim pružanja boljih iskustava takva tehnologija isto tako omogućava i široj publici ta iskustva zbog mogućnosti da se izložbe pokažu na više jezika čime postaje pristupačnija međunarodnoj grupi posjetitelja. Interaktivne instalacije i digitalni vodiči isto tako mogu se prikazivati na više jezika te oni omogućuju posjetiteljima da sami prolaze kroz muzej brzinom koja odgovara njihovim vlastitim interesima čime se muzej personalizira svakoj osobi.

Uz te tehnologije privlačenje mlađe populacije je osigurano, no osim toga privući će i općenito veću publiku jer će se iskustvo činiti primamljivim i zabavnim. Sa svim tim mogućnostima iskustvo u muzeju ne mora biti sporo, tiho i mirno kao što je to sada u većini muzeja diljem svijeta gdje se izlažu slike i tekstovi nego će se s tom interakcijom postići puno bolji i veći učinak. Nedostatak koji se može povezati s korištenjem nove tehnologije je ekskluzivnost starije populacije koja nije uvijek informatički pismena i nije navikla na nove tehnologije. Za njih, nova tehnologija može biti zastrašujuća, zbog čega se mogu osjećati nesigurno ili nelagodno prilikom posjete muzeju. Međutim, važno je napomenuti da se neki stariji posjetitelji lako prilagođavaju, jer im virtualna stvarnost često omogućava lagodan ulazak u novi svijet bez potrebe za velikim interaktivnim naporima. Iako starija populacija cijeni tradicionalne izložbe koje ne koriste tehnologiju, neke digitalne ili virtualne izložbe mogu im omogućiti jednostavan pristup informacijama, bez stvaranja osjećaja nelagode. Stoga je ključno razmotriti kako tehnologija može biti korištena u muzeju na način koji uključuje sve uzraste, potičući angažman bez stvaranja prepreka. Kako se takvo nešto nebi dogodilo potrebno je suvremene izložbe osmisliti tako da ti digitalni alati budu jednostavni i intuitivni za korištenje. Poput velikih i jasnih tipki na digitalnim ekranima, jasnih uputa za korištenje te mogućnosti za povratak na prethodni korak ako se nešto krivo stisne kako bi se starijoj populaciji olakšalo korištenje. Uz to bi korisno bilo i organizirati redovne radionice na kojima se pokazuje starijoj populaciji kako se koristiti novim tehnologijama jer će one ubrzo biti dio naše svakodnevice, a ne samo dio naprednih muzejskih izložbi. Na tim bi se radionicama pomoglo starijoj populaciji da se bolje nose sa naprednim tehnologijama današnjice jer se svakog dana razvija nova tehnologija što je teško za pratiti i mlađoj, informatički pismenoj generaciji. Tako bi se moguća anksioznost oko neznanja korištenja interaktivnih izložbi izbrisala i omogućilo bi se inkluzivno posjećivanje svim muzejima koji koriste takva pomagala za prikazivanje svojih informacija.

Iako korištenje takvih izložbi donosi sa sobom velike prednosti, te tehnologije još nisu na cjenovnoj razini koju si svaki muzej može priuštiti, pogotovo ne mali muzeji poput onog u Beču. Implementacija VR-a i AR-a potrebuje velike početne investicije koje si mogu priuštiti samo veliki muzeji sa investitorima koji dugoročno ulažu u njihov napredak. Dok je kod manjih muzeja slučaj da preživljavaju na ulaznicama polaznika te za izložbe moraju biti kreativni kako ne bi potrošili previše novaca. Osim početnih investicija, softveri za te tehnologije isto tako zahtjevaju ljude koji će ih unaprjeđivati i brinuti se da su uvijek ispravni. Zbog tog velikog troška nastaje jaz između velikih i malih muzeja gdje veliki postaju sve veći dok mali ostaju ili postaju sve manji. U njima jedino preostaje osloniti se na kreativnost volontera odnosno radnika koji smišljaju izložbe kako bi ih napravili interaktivnima i zanimljivima široj populaciji kako bi privukli više posjetitelja, kao što je to slučaj Muzeja mira u Beču.

4.4 Muzeji mira u kontekstu interdisciplinarnosti

The Imperial War Museums (IWM) koji se nalaze u Ujedinjenom Kraljevstvu dobar su primjer interdisciplinarnog pristupa predstavljanja ratne povijesti u muzejima. To je organizacija koja je odgovorna za više muzeja diljem UK-a, sa glavnom lokacijom muzeja u Londonu te jednim muzejom u Manchesteru. Njihove lokacije su poznate po svom uspjehu pri integriranju povijesti, umjetnosti i tehnologije u svoje izložbe. Na taj način pružaju svojim posjetiteljima više perspektiva u prikazivanju sukoba. Oni koriste virtualnu realnost i digitalne arhive da stvore duboko iskustvo putem kojeg se posjetitelji mogu upoznati sa sukobima na slikovitiji način (Faulk, 2023). Njihovo inkorporiranje tehnologije u svoje poslovanje može se uočiti u njihovom korištenju raznih medija. Uključivanjem filmova i auditornih snimaka koje prikazuju kako su se ratovi prikazivali u pop kulturi IWM približavaju povijesne činjenice i medijsku prezentaciju, pružajući tako punije razumijevanje utjecaja rata na kulturne narative (Serrell, 2020). U Ottawi, *The Canadian War Museum* integrira perspektive antropologije, sociologije i kulturnih studija u svoje izložbe. U muzeju se fokusiraju na prikazivanje kulturnih i socijalnih utjecaja rata na kanadski identitet te širi kontekst utjecaja rata na nacionalni narativ i individualna iskustva. Jedna od izložba tamo prikazuje kako su autohtone zajednice Kanade bile pogođene i kako su doprinijele vojnim akcijama. Putem te izložbe prikazuju poveznicu povijesnih iskustava sa širim temama kulturnog identiteta i društvene pravde.¹ Muzej u

¹ <https://www.warmuseum.ca/>

Ottawi se kao i pitanjima kulturnog identiteta bavi i drugim suvremenim pitanjima kao što su održavanje mira te ljudska prava. Tim temama spajaju povijesne tekovine rata sa trenutnim globalnim izazovima, što čini izložbe relevantnim za posjetitelje te ih potiče na refleksiju o poukama povijesti u kontekstu današnjih problema.

The Australian War Memorial u Canberri interdisciplinarni je muzej jer u praksi spaja vojnu povijest sa umjetnošću i tradicijom. Izložbe im se sastoje od umjetničkih reprezentacija rata koje pokazuju emotivna iskustva vojnika i civila, pružajući narativ koji seže dalje od samih povijesnih činjenica. Korištenje grafičkih umjetnosti u muzeju služi za buđenje emotivne i psihološke strane sukoba, omogućavajući posjetiteljima da se približe povijesti na osobnoj razini. (U.S. Department of Defense, 2018). Dodatno, izložbe Australijskog muzeja prikazuju i autohtonu perspektivu i kulturne implikacije rata na temelju čega vidimo da koriste interdisciplinarni pristup. Uz prikupljanje tih raznih pogleda Australijski muzej nudi inkluzivan i kompletan narativ koji se odnosi na kompleksnu prirodu australijske vojne povijesti i njezinog šireg kulturnog i socijalnog utjecaja.

Interdisciplinarni pristup koji koristi psihologiju, umjetnost i edukaciju koristi The Mémorial de Caen u Normandiji. U tom se muzeju bave temom Drugog svjetskog rata, ali u izložbama se ne prisjećaju samo događaja koji su obilježili taj rat nego se udubljuje u emotivne i psihološke stresove koje su vojnici i civili proživjeli zbog njega. To postižu uz pomoć osobnih izvještaja, filmova i fotografija koje oživljavaju ljudsko iskustvo rata što emotivno potiče posjetitelje. U tom muzeju isto tako integriraju umjetnost u svoje izložbe uz korištenje instalacija i multimedijских prezentacija koje još više ističu interdisciplinarnost. Ti umjetnički elementi nisu samo dekorativni nego služe kako bi produbili narative te ponudili dublju perspektivu u to kako se rat procesuirao i reprezentirao kulturno, kroz vrijeme. Edukacijski programi u Mémorial de Caen igraju ključnu ulogu u spajanju povijesnih događaja širih tema kao mir i ljudska prava osiguravajući da posjetitelji dobiju holističko razumijevanje dugotrajnih posljedica koje rat ima na društvo (Serrell, 2020). Iz ovih primjera muzeja po svijetu vidljivo je kako mnogi muzeji koriste interdisciplinarnost kako bi posjetiteljima pružali bogatije iskustvo sa više nijansi razumijevanja rata. Putem integracije raznih akademskih disciplina i kreativnih praksi ovi muzeji ne samo da educiraju svoje posjetitelje o povijesnim događajima nego ih u isto vrijeme povezuju te događaje sa širim kulturnim, psihološkim i društvenim kontekstom današnjice. Inkorporiranja interdisciplinarnosti u koncept muzeja može riješiti problem

plitkih izložaba. Na primjerima iz Ujedinjenog Kraljevstva, Australije i Kanade vidimo da interdisciplinarnost pomaže posjetiteljima da se poistovjete sa izložbama i onima pogođenima sukobima koji se prikazuju. Emotivna reakcija je najbolji način za doprijeti do posjetiteljeve empatije te je tako moguće ostaviti dublji utisak na njih. Dublji utisak je bitan za preporuke drugima kako bi se doseglo veći broj posjetitelja i napravilo veći korak prema promoviranju mira. Osim iz perspektive emotivne reakcije, interdisciplinarnost pojašnjava povijesne činjenice sa više strana čime ih približava publici. Povijest se često priča iz više različitih perspektiva koje dovode do drukčijih zaključaka te je zato jedna interdisciplinarna analiza koja prikazuje sve faktore koji utječu na početak i kraj sukoba potrebna kako bi objektivno prikazala te događaje.

No interdisciplinarnost se zapravo i koristi u svakom muzeju jer je danas sociologija ušla u pore društva i svaka analiza bilo kojeg sukoba sadrži dašak interdisciplinarnosti. To zapravo znači da bi muzeji samo trebali pojačati taj izražaj i staviti to u prvi plan umjesto da se koristi samo površno za prikupljanje materijala za nove izložbe. Uz korištenje tehnologije taj se efekt može još više pojačati i doprinijeti dojmu koji muzej ostavi na posjetiteljima nakon što izađu.

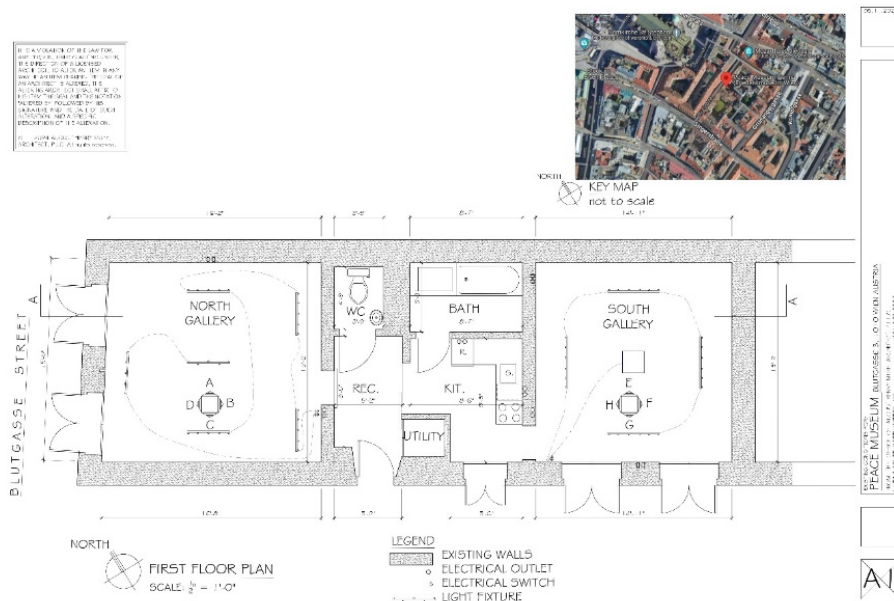
4.5 Djelovanje muzeja mira u praksi – primjer Peace Museum Vienna

Prije deset godina, 2014. osnovan je muzej mira u Beču. On se nalazi u ulici Blutgasse odnosno aleji krvi. Ne zna se točno zašto je dobila to ime, neke priče kažu da je zato što su u toj ulici tijekom srednjeg vijeka bile klaonice pa se zbog njih krv slijevala niz ulicu. Drugi pak kažu da je to zbog toga što su templare u toj ulici masakrirali tijekom 1300-ih te se ulica napunila krvlju. Niti jedna od tih dviju priča nisu potvrđene od strane povjesničara. Prema Wikipediji ta ulica je jedna od najstarijih u gradu Beču te se prvi put spominje 1368. pod imenom *Kotgässel bei den Deutschen Herren* i kasnije samo kao *Kotgässel*, osim toga 1600. je imala ime *Milchgasse* te je nakon 1862. zauzela stalno ime kakvo je ima i danas - Blutgasse. Iako priče o imenu te ulice nisu potvrđene kao činjenice osnivačima muzeja one su predstavile priliku za učiniti nešto pozitivno za tu ulicu koja ima negativne povijesne konotacije. Osnivača muzeja je bilo 10, no danas se najviše o muzeju brine Lishka Blodgett, osamdeseto godišnja Slovačkinja sa adresom u New Yorku. Ona je pokrenula inicijativu za osnivanje Bečkog muzeja mira nakon što je kako kaže i sama ušla u muzej mira u Francuskoj i shvatila da svijetu treba više ovakvih muzeja koji potiču mir. To je odlučila da će to učiniti s muzejom koji se fokusira na prikazivanje života bitnih ličnosti u povijesti, ali i današnjici mira. Kako je to učinila, ne kaže u promocijskom

videu koji se uvijek vrta u muzeju, ali snažno naglašava svoju ozbiljnost prema poticanju mira i kreiranju svijesti o miru.

Naravno ona to ne radi sama, niti blizu. Ona u principu samo stoji kao glavni donator za aktivnosti muzeja dok volonteri koji se konstantno izmjenjuju aktivno rade na održavanju muzeja, postavljanju i osmišljavanju izložbi, vođenju posjetitelja kroz muzej te svim ostalim zadacima koji su potrebne da muzej bude otvoren svaki dan u tjednu. Volonteri dolaze sa svih strana svijeta i različitih kultura. U 10 godina postojanja muzeja tamo je Neki od volontera su svoj doprinos činili samo privremeno dok su neki ostali povezani s muzejom dugoročno te i dalje pomažu u njemu kada im to njihov raspored dozvoli. Uključivanje volontera iz različitih zemalja čini muzej internacionalnim. Glavni radni jezik je engleski te je zato potrebno njime vladati kako bi se svi mogli razumjeti. Posjetiocima muzeja rijetko je sadržaj ponuđen na njemačkome. Volonteri imaju priliku vidjeti što je sve potrebno za muzej da funkcionira te koliko je vremena potrebno uložiti da bi se poruka muzeja mogla širiti putem njegovih aktivnosti. Dogovaranje izložbe može trajati mjesecima te postavljanje izložbe kada muzej funkcionira na malom budžetu može biti vrlo izazovno. Muzej se sastoji od tri i pol sobe, koje čine izložbeni prostor. Glavni izložbeni prostor je sjeverna galerija što se može vidjeti na njegovom tlocrtu (Slika 1.). Prostor čiji prozori gledaju na Blutgasse, ulaznog hodnika i male kuhinje, te još jednog prostora koji je pola izložbeni i pola ured za volontere odnosno južna galerija. Uz to ima toalet i kupaonu koja služi kao skladište jer je taj prostor izvorno zamišljen za stanovanje, te je samo prenamijenjen kao muzej bez daljnjih preinaka prostorija jer je prostor iznajmljen kao prizemni stan.

Slika 1. Tlocrt muzeja mira U Beču. Organizacija prostorija i sadržaja.

Slika preuzeta sa dokumentacije muzeja.

U muzeju su izložbe uglavnom u obliku postera (Slika 2.), izložba iz veljače ove godine se ostvarila uz pomoć umjetnika i grafičkih dizajnera koji su se prijavili na otvoreni poziv muzeja da daruju svoje postere Muzeju mira u Beču u svrhu izložbe o miru.

Mnogobrojni umjetnici su se javili pa je selekcija morala biti rigorozna jer je ideju mira moguće prikazati na puno načina, čak i neke koji su neprimjereni za izložbu muzeja. Takvi poster morali su biti odbijeni, odnosno nisu bili odabrani. Na kraju je odabrano 26 postera koji su bili izloženi u izložbenom prostoru muzeja. Finalni odabir postera za izložbu sastojao se pola od postera koji su tematizirali samo mir te prikazali ga na razne načine, od grafičke slobode sa apstraktnim oblicima, do inspiracija iz prirode, čak i religijskih motiva. A druga polovica je tematizirala rat u Ukrajini što zapravo nije misija samog muzeja nego je glavna vodilja koju je Lishka postavila ta da muzej prikazuje pozitivan mir. Zato je sljedeća izložba koju je osmislio jedan od volontera tematizirala samo mirovne pokrete koji su se dogodili u Beču. U toj izložbi se spominju protesti koji su se događali od 1970-ih do danas. Prvo su to bili prosvjedi protiv Vijetnamskog rata i širenja nuklearnog oružja. 80-ih je Beč postao središte pokreta protiv nuklearnog oružja, te su protestirali tako što su formirali ljudski lanac između veleposlanstva SAD-a i SSSR-a 1983. Kasnih 90-ih i ranih 2000-ih u fokusu su bili regionalni sukobi Balkana na čije je demonstracije došlo do 300 000 ljudi koji su protestirali protiv ksenofobije, Zaljevskog i

Iračkog rata. U posljednjim godinama u Beču se najviše protestira protiv klimatskih promjena. S tim mirovnim pokretima ideja pozitivnog mira se održala kao glavni dio izložbe te time ostalo strogo u granicama smisla muzeja.

Slika 2. Posteri izložbe koji su prošli selekciju umjetnika Rochallyi (lijevo gore), Marcolla (desno gore), Noordyanto (lijevo dolje) i Noordyanto (desno dolje).

Dvije navedene izložbe trenutno su u muzeju i ostati će ovdje neko vrijeme dok volonteri ne osmisle nešto novo. Sama promjena izložbi i materijala vrlo je spora.

Bečki muzej mira zapravo se može smatrati muzejom heroja mira koji su uvijek na izložbi na zidovima južne galerija, prozorima muzeja i ulice Blutgasse. Heroji mira koji se prikazuju u Beču nisu samo najpoznatija lica koja svatko naziva kada ih se pita tko bi bio heroj mira, poput Mahatma Gandhija ili Majke Terezije ili čak Berthe von Suttner, već su to i puno manje poznata lica ili lica koja nisu poznata osim u svojoj zajednici. Najupečatljiviji od izloženih su kolumbijski heroji koji zauzimaju cijeli jedan zid južnoj galeriji i na njima se prikazuju heroji svih uzrasta, od 14 do 90 godina. Heroje mira isto tako uvijek čuju dječje knjige čije pisanje Lishka potiče, one se posebno kreiraju i ilustriraju tako da mala djeca mogu naučiti o miru i nastaviti djelovati prateći poruku mira kada postanu starija.

Muzej ne koristi samo izložbe i knjige kako bi promovirao mir već ima i druge, interaktivne načine da se uključi zajednica. Jedan od tih je nazvana *Peace Kitchen* iza koje je ideja da se okupe ljudi i volonteri koji dolaze iz raznih kultura i da svi zajedno svaki tjedan kuhaju jelo iz nečije kulture. Uz to, na tjednoj bazi se poziva sve zainteresirane da dođu u muzej na *Peace Talk* što je zamišljeno kao otvorena rasprava o temama povezanim s mirom, ali na kraju bude samo vrlo ugodan razgovor među ljudima koji se nisu prije znali pa se tim putem upoznaju i zbliže. Muzej je i otvoren za sve kolaboracije koje mogu doprinijeti širenju mira i svim edukacijama s kojima razne organizacije pridu muzeju poput prezentacija za mlade i slično. Nakon fizičkih aktivnosti, muzej je aktivan i na društvenim mrežama te na svojoj internetskoj stranici gdje objavljuje novosti na mjesečnoj bazi isto kao i putem *newslettera* na koji se posjetioci stranice ili muzeja mogu prijaviti. Svaki volonter donosi svoju pozadinu i svoje interese tako da svatko može doprinijeti aktivnostima muzeja sa svojim interesima. Na taj je način muzej imao i dobrotvorno događanje koje je bilo centrirano oko elektronske glazbe (vrlo popularno među mlađom populacijom Bečana) na kojem su posjetioci mogli donirati novac za bolje funkcioniranje muzeja.

Iako je muzej besplatan i u strogom centru grada, dnevno dobiva desetak posjetioca. Budući da je to jako mali broj posjetitelja, najveći izazov muzeja je privlačenje više posjetioca. To se pokušava postići putem kolaboracija sa raznim turističkim agencijama, stranicom grada Beča gdje su prikazane turističke atrakcije i ostale stranice

koje nude takve usluge. To predstavlja izazov jer stranice rade na principu prikupljanja postotka od prodanih ulaznica, a za besplatni muzej, takva se suradnja ne može ostvariti. Zbog toga je teško prikupiti novac od donacija i nastaviti sa aktivnostima brzinom koja je potrebna za efikasno i produktivno educiranje o miru.

5. Rasprava

Muzeji mira svakako imaju ključnu ulogu u promicanju mirovne edukacije, kulturnih vrijednosti mira i socijalne pravde. Iako ne sudjeluju izravno u velikim mirovnim inicijativama u ratom pogođenim područjima, njihova vrijednost kao podsjetnici na prošla vremena i promotori mira u stabilnijim državama ostaje značajna. Međutim, važno je razmotriti koliko je njihova uloga učinkovita u stvarnoj praksi, s obzirom na trajnu prisutnost sukoba, porast nasilja i neprestano eskalirajuće ratove diljem svijeta. Muzeji mira nude priliku za doprinos kritičkom pristupu mirovnim studijama, no važno je postaviti pitanje koliko njihova prisutnost i aktivnosti zaista doprinose smanjenju nasilja i izgradnji dugoročnog mira, s obzirom na globalne izazove. Muzeji mira zauzimaju posebno mjesto u hijerarhiji kulturnih ustanova zbog svog naglaska na miru i nenasilju, a njihova sposobnost da premoste jaz između povijesnog promišljanja i suvremenog aktivizma čini ih učinkovitim alatima za stvaranje pravednijeg i miroljubivijeg svijeta. Njihova obrazovna uloga uključuje informiranje javnosti o povijesti mira i nenasilja kroz živote pojedinaca, organizacija, kampanja i povijesnih događaja. Njihova primarna misija nije samo očuvati povijesne artefakte, već i aktivno pridonijeti stvaranju mirne budućnosti kroz obrazovanje i podizanje svijesti. Kao mjesta za kritički mir, muzeji mira aktivno potiču posjetitelje na sudjelovanje u promicanju mira i pravde unutar svojih zajednica. Nedavne definicije muzeja proširuju tradicionalne poglede na muzeje kao institucije koje jedino čuvaju i posjetiocima prikazuju izložbe. Po novim, promijenjenim definicijama, izglasanim 2022. godine na sastanku ICOM-a muzej je “neprofitna, stalna institucija u službi društva koja istražuje, prikuplja, čuva, interpretira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu.” (Barret, 2024, 24). Muzeji mira, prema ovoj definiciji, obilježeni su posebnim fokusom na promicanje mira i nenasilja, pri čemu ne samo da čuvaju i izlažu artefakte, već i aktivno sudjeluju u mirovnoj edukaciji i podizanju svijesti o socijalnoj pravdi.

Muzeji mira imaju višestruku ulogu u obrazovanju javnosti o povijesti rata i mira, kao i u poticanju promišljanja o očuvanju mira za budućnost. Od prvog muzeja mira, kojeg je utemeljio Benjamin Rush, ovi su muzeji postali kritična mjesta gdje se suprotstavljaju užasi rata i ideali mira, pružajući jedinstven način da se posjetitelji angažiraju u konceptu mira. Muzej mira u Beču nudi stvaran primjer primjene teorija mira i mirovne edukacije. Njegove izložbe, koje prikazuju povijest mirovnih pokreta, nenasilje i ulogu pojedinaca u promicanju mira, ključne su za podizanje svijesti o važnosti očuvanja mira i poticanje svakodnevnog angažmana za mir. Edukativni programi, poput radionica, predavanja i interaktivnih aktivnosti, pružaju posjetiteljima alate i znanja potrebna za razumijevanje uzroka sukoba i načina na koje se ti sukobi mogu riješiti mirnim putem. U muzeju se detaljno ističe važnost socijalne pravde, ljudskih prava i nenasilja kao temeljnih društvenih vrijednosti, čime se osnažuje svijest o mirovnim procesima i socijalnoj pravdi. Kroz aktivnosti poput *Peace Kitchen* i *Peace Talks*, muzej u Beču aktivno potiče sudjelovanje zajednice, gradeći platformu za održivi mir. Integracijom kulturalnih i etnografskih aspekata u svoje izložbe, muzej se ne fokusira samo na povijest, već koristi suvremene primjere i kulturnu interakciju za edukaciju posjetitelja i promicanje mirovnih vrijednosti. Muzej se također suočava s izazovom održavanja interesa i angažmana kod javnosti, što je često problem za muzeje mira koji nemaju senzacionalistički pristup kao ratni muzeji. Međutim, iako su muzeji mira, poput onog u Beču, usmjereni na promicanje pozitivnog mira i izgradnju mirnog društva, suočavaju se s ograničenjima u svojoj sposobnosti da privuku posjetitelje i osiguraju dugoročno financiranje. Ovisnost o donatorima često ograničava autonomiju i učinkovitost mirovnih inicijativa. Muzej mira u Beču, unatoč svojoj važnoj misiji, suočava se s problemom male posjećenosti, što dodatno otežava financijsku situaciju. Po Van Brabantovim kriterijima za uspješno građenje mira, potrebne su institucije koje se mogu suočavati sa problemima kao što su sistematske nejednakosti i nepravde. Zbog problema sa resursima u malim muzejima takvi se dugoročni ciljevi ne mogu ostvariti niti se prema njima može težiti. Iako muzeji mogu pružati kulturni i edukativni sadržaj, ne mogu imati utjecaj strukturne ili političke promijene. Time fokus muzeja može jedino ostati na podizanju svijesti o problemu dok se dugoročnim problemima moraju baviti veće institucije.

U skladu s kritičkim pristupom izgradnji mira, muzej u Beču pokušava spojiti univerzalne mirovne vrijednosti svojim izložbama, ali ne uspijeva spojiti lokalne kulturne i političke pojedinačnosti izgradnje mira u svojoj lokalnoj zajednici. To stvara važnu

razliku između muzeja i teorije mira kod Galtunga, čija teorija pozitivnog mira naglašava suočavanje sa korištenom konflikta, što su u ovom slučaju lokalne nejednakosti u pravdi. Isto kao Trimikliniotis naglašava kako mirovne inicijative moraju imati direktnu povezanost sa kulturnim i političkim kontekstima svoje zajednice. Izložbama od internacionalnih umjetnika otvara se vrata interkulturalnom dijalogu te potiče jednakost i empatiju prema svima. Isto tako putem svojih aktivnosti spaja ljude iz raznih kulturnih pozadina te se putem razgovora ili okupljanjem oko hrane koja je tipična za neku kulturu ti ljudi zbliže i grade kulturu mira. Jedini problem kod toga je da se ti događaji održavaju pre rijetko da bi imali dugoročan efekt i da bi stvorili prava prijateljstva ili zajednicu. Kao što i Goetze govori u svojoj kritici izgradnje mira o važnosti konstantnih lokalnih događaja u koji su uključeni mnogi sudionici, što znači da nasumični događaji bez konzistentnosti ne uspijevaju napraviti značajnu promjenu. U teoriji se takvi događaji za to koriste, ali u praksi se to teško izvodi pogotovo jer je muzej prilično malen te mu nedostaje prostora za veći broj ljudi. Nedostaje mu i pribora za pripremanje hrane ako govorimo specifično o kuhanju odnosno *Peace Kitchen* događaju. Bez resursa za konzistentne događaje muzej gubi dobru priliku za izgradnju dugoročnog mira kroz koheziju sa lokalnom zajednicom.

Kod drugih događaja kao što je *Music for Peace*, posjećenost je bila još i manja. Pretpostavlja se da ljudi koji prate muzej na društvenim mrežama su starije dobi te ih takav događaj ne zanima. Oni su i već skloni miru tako da im ti događaji nisu niti potrebni kao osobno iskustvo. Osim toga, moguće je da ljudi ipak ne shvaćaju jedan takav glazbeni događaj kao mjesto gdje se mir može promovirati već samo mjesto gdje se ide ako se želi zabaviti i popričati sa prijateljima. Glazba koja se veže uz mir, ona je većinom mirna ili klasična koja se ne veže uz zabavne izlaske, ali u PLUR pokretu elektronske glazbe iz 90ih, prvo slovo anagrama označava Peace čime vidimo da je to bio cilj tog pokreta. To je bila ideja iza tog događaja, ali je očito zbog neprilagođenosti zajednici Beča ostala neshvaćena te neposjećena. Volonteri igraju ključnu ulogu u održavanju muzeja, pružajući podršku u svakodnevnim aktivnostima i doprinose razvoju novih programa. Njihov angažman može se povezati s pojmom kritičkog mira, koji naglašava važnost lokalnih inicijativa i aktivnog sudjelovanja svih članova zajednice u izgradnji mira. No ipak se u praksi pokazuju mnoge slabosti kod implementacije kritičkog mira. Vrlo je teško malom muzeju koji radi na volonterskoj bazi, a volonteri dolaze iz svih zemalja svijeta, integrirati lokalnu kulturu i društvene kontekste Beča ili čak Austrije. Nemogućnost

prilagođavanja tim aspektima Bečkog društva zaustavljaju i usporavaju rad muzeja te onemogućavaju daljnje razvijanje muzeja i njegovog cilja izgradnje mira. Kritički mir podrazumijeva prilagodbu društvenih struktura načinu življenja zajednice u kojoj se on implementira a muzej mira u Beču to ne može. Mora svoje snage koristiti na opstanak samog muzeja i traženje novih volontera kako bi uopće ostao otvoren. Uz to i nedostatak resursa i osmišljene strategije za približavanje lokalnoj ali i turističkoj zajednici oslabljuje efikasnost muzeja u promoviranju kritičkog mira.

Muzej mira u Beču, kao neprofitna i stalna institucija, primjer je modernog muzeja u kojem se čuva povijest, promiče obrazovanje te sudjeluje aktivno u poboljšanju društva. Otvoren je za javnost te je potpuno inkluzivan i pristupačan svim mogućim posjetiteljima. Svaka je izložba osmišljena tako da se svi posjetitelji osjećaju dobrodošli bez obzira iz koje kulture, društva ili ekonomske situacije dolaze. U Beču se ne čuvaju samo sjećanja na prošle sukoba nego se potiče i dijalog o mirovnih procesima, nenasilju i ljudskim pravima. Svojim radionicama i raznim događanjima promiče vrijednosti mira. Zalaže se za održivost u svom svakodnevnom poslovanju ali i u svom obrazovanju. Muzeji mira suočeni su s izazovom prikazivanja mira na način koji je edukativan i atraktivan, a da pritom ne upadaju u zamku senzacionalizma koji je karakterističan za ratne muzeje. To zahtijeva pomno osmišljavanje izložbi i aktivnosti koje će privući posjetitelje i potaknuti ih na dublje promišljanje o mirovnim procesima. Unatoč tim izazovima, muzeji mira ostaju važni akteri u globalnim naporima za izgradnju pravednijeg i miroljubivijeg svijeta. Muzeji mira općenito, poput onih koje spominju Peter van den Dungen i Clive Barret, imaju važnu ulogu u edukaciji i promicanju nenasilja, pri čemu aktivno uključuju zajednicu u svoje aktivnosti. Muzej mira u Beču, sa svojim volonterima iz različitih dijelova svijeta, pruža dobar primjer kako muzeji mogu djelovati kao katalizatori društvenih promjena, potičući ljude da daju svakodnevni doprinos pravdi i miru.

Jedina kritika koja se može zamijetiti je da ljudi koji dolaze na takve događaje nisu oni kojima mirovna edukacija treba nego su to oni koji već imaju afinitete za takvo ponašanje te ga tamo samo još više potvrđuju. Ista se kritika može dati i za posjetitelje muzeja jer većina onih koji dolaze posjetiti muzeje mira su oni koji su već snažno na putu promoviranja mira i ovime samo dolaze na nešto svoje kako bi potvrdili sebe i svoje djelovanje. Oni kojima je mirovna edukacija potrebna rijetko kada dolaze u muzej mira kako bi se educirali.

Za izgradnju mira potrebne su institucije koje se isključivo time bave. Kao što je kod Van Brabanta ključan zadatak rješavanje nepravdi i nejednakosti koji izazivaju sukobe te razvoj institucija koje se bave uzrocima sukoba, a to su nepravda i nejednakost. Znači da institucija sa osobne sfere mora preći u društveno političku. U slučaju muzeja u Beču ne možemo uočiti takav rad. Iako sudjeluje u kreiranju internacionalne zajednice unutar svojih bliskih posjetitelja i volontera te osmišljava načine za educiranje i šire grupe ljudi o miru ne nastupa na razini političke institucije. Pruža i prostor za multikulturalni dijalog, ali se ne trudi sudjelovati u aktivnim političkih reformama ili raditi na institucionalnim promjenama koje bi mogle popraviti probleme koje društvo ne može sa trenutnim političkim stanjem iskorijeniti. Zbog toga vidimo da se Brabantova teorija i praksa muzeja znatno razlikuje, što znači da muzej nije dovoljno velika institucija da bi se poklopila sa njegovom teorijom. Kada govorimo o Brabantovoj teoriji bitno je i spomenuti kako se ona podudara sa teorijskim pogledima drugih bitnih teoretičara polja mira. Kao i onog najvećeg Johana Galtunga čije teorije isto naglašavaju važnost sagledavanja osnovnih uzroka sukoba odnosno nejednakosti i nepravde, ali Galtung ne inkorporira smjernice za institucionalnu promjenu kao što to radi Brabant. Brabant jednako ističe i važnost uloge lokalnog vlasništva kod izgradnje mira jer su po njemu takve inicijative efektivnije zbog osiguranja da će lokalna zajednica biti uključena u te procese čak i nakon prestajanja podrške lokalne vlasti. Tu se uočava ograničenje pri usporedbi s muzejom u Beču kod izložbi koje nisu povezane za lokalnu zajednicu. Ali postava koja prikazuje sve proteste za mir koji su se događali u Beču točno pogađa ideju uključivanja lokalnog stanovništva u izložbe kako bi im bile zanimljivije i kako bi posjetioci koji su turisti vidjeli malo više o povijesti grada koji posjećuju nego o problemu koji je na globalnoj razini. Osim navedene izložbe, ostale se fokusiraju više na globalne teme što dovodi do razmaka između Brabantove teorije i prakse muzeja. Ova se teorija isto tako lako uspoređuje sa kritičkim mirom Trimikliniotisa koja stavlja naglasak na prilagodbu lokalnim kulturnim i političkim kontekstima. Prilagodba izložbe gradu u kojem se muzej nalazi nekako je i logično ako posjetitelji dođu sa svih strana svijeta, žele vidjeti nešto o Beču radije nego se baviti problemima koji mogu zahvaćati i njihov dom od kojeg su se došli odmoriti, na primjer. Otpornost na sukobe i nasilje koje u Brabantovoj teoriji potiču „ključni ljudi“ mogu se ostvariti sa programima jačanja zajednice kao što su edukacije i mreže podrške koje jačaju otpornost na manipulaciju i provokaciju koje mogu dovesti do eskalacije sukoba. Muzej svojim aktivnostima dolazi blisko tome cilju ali ne u potpunosti već samo polako korača prema izgradnji te otpornosti zbog promicanja

dijaloga i razumijevanja među različitim skupinama ljudi. Ali sa *Peace Kitchen* i *Peace Talks* to nije ostvarivo jer se ti programi fokusiraju na edukaciju i obrazovanje u kulturnoj sferi umjesto na odupiranje nasilju i otpornosti na manipulaciju. Zbog svog oslanjanja na volontere i međunarodne mreže, te fokusom na globalne probleme bečki se muzej nalazi u problemu zanemarivanja lokalne zajednice iako je neformalan akter u polju izgradnje mira. To se može usporediti sa Goetzinom teorijom vezanom za Bourdieovu teoriju polja u kojoj otkriva kako veliki akteri dominiraju poljem izgradnje mira zbog čega se lokalne zajednice vrlo često zanemaruju. Muzej u Beču iako nije dio te velike mreže aktera se ne fokusira na lokalnu zajednicu što bi u budućnosti trebao biti njegov cilj kako bi poboljšao svoj rad i doprinos.

Kod izgradnje mira Goetze ističe da je bitan autoritet koji se često formira na svjetskom zapadu zbog čega se nejednakosti u stvaranju održivog mira za zajednice koje se ne poklapaju sa zapadnim stilom života povećavaju. Zbog tog se autoriteta isključuju glasovi marginaliziranih zajednica zbog čega se uspijeva osnovati održivi i dugoročni mir. Bečki muzej prima sve volontere koji žele s njim raditi odakle god oni bili, ponekad dolaze iz zapadnijih razvijenijih država, a ponekad iz onih manje razvijenih te se na taj način u muzeju autoritet zapadne ideologije zapravo smanjuje. No sama vlasnica je stanovnik najzapadnije globalne države te se njeno vodstvo prenosi u održavanje tih nejednakosti te pridržavanja aktivnosti muzeja na globalnim vrijednostima bez nekog pokušaja integracije sa lokalnim problemima i zajednicama.

Problem u muzeju i dolazi od vlasnika jer su oni svi članovi te razine autoriteta izgradnje mira koji se ne uspijeva integrirati u zajednice te im pružati posebnu pomoć koja im je potrebna. To utječe i na inicijative koje su volonterima dopuštene da naprave te izložbe koje se smiju prikazati. Većina vremena se potroši na ilustriranje novih slika za heroje mira koji su možda svaki dio jedne lokalne zajednice, ali na posljatku ako su dovoljno napravili da se smatraju herojima mira onda ulaze u globalnu domenu. Isto tako se u pokušaju privlačenja turista fokus ostavlja na tim globalnim problemima zbog kojih stanovnici Beča nisu nikada niti čuli za taj muzej iako on postoji već 10 godina u jednoj od dobro poznatih ulica. U toj se ulici nalazi i *Mozart Haus* odnosno muzej o Mozartu. Pored muzeja svaki dan prođe mnogo ljudi koji su se uputili u taj muzej, ali ne zastanu u muzej mira jer se u njemu ne predstavlja Beč koji su turisti došli vidjeti, niti problemi koji se tiču Austrije nego globalni problemi obrađeni površno preko kratkih opisa ljudi koji su ih pokušali popraviti. Muzej mira u Beču, iako suočen s mnogim izazovima, ostaje

posvećen svojoj misiji promicanja mira i nenasilja kroz edukaciji. Njegova uloga u globalnoj mirovnoj edukaciji, kao i povezanost s drugim mirovnim muzejima diljem svijeta, omogućuje mu da doprinese globalnim naporima za izgradnju održivog i pravednog mira. Povezanost s globalnim muzejima mira je pozitivna veza putem koje se može doprinijeti globalnoj izgradnji mira. No ona je moguća samo ako se muzeji fokusiraju na svoju lokalnu zajednicu kao što je to primjer u Japanu gdje su muzeji mira popularni i u njih se mnogo ulaže jer predstavljaju jednu vrlo emotivnu crticu iz povijesti tog društva dok u isto vrijeme i svijeta. Što znači da se pažnja ne mora staviti na jedno ili drugo, globalno ili lokalno, već je moguće spojiti to dvoje u jednu kohezivnu izložbu koja u isto vrijeme predstavlja lokalno stanovništvo ali ima poveznicu i sa globalnim naporima izgradnje mira.

Kada su u pitanju manji muzeji mira koji nemaju senzacionalne vrijednosti kao što su oni u Japanu, nego se bavimo muzejom kao Bečki onda je najveći problem doseg većem broju posjetitelja i privlačenje istih da posjete muzej. Mogući uzrok tog problema kod malih muzeja je nedovoljno ljudi koji se mogu fokusirati samo na promoviranje izložbi i samog muzeja na društvenim mrežama ili po ulicama putem plakata. Osim toga i same izložbe koje su bez korištenja tehnologije moguće izvesti su ograničene u svojoj naravi jer ne pogađaju dovoljno duboko osjećaje posjetitelja da bi ostavili neki dugoročan utjecaj. Primjer u Beču su *Peace Heros* koji su tijekom povijesti ostavili utjecaj na svijet, ali su generalno u široj kulturi svima poznati te zbog toga rijetko tko ima osobnu povezanost s njima.

6. Zaključak

Značaj muzeja mira kao organizacija koje aktivno podupiru razvoj miroljubive kulture dok istovremeno čuvaju povijesni zapis mira i sukoba, duboko je ispitan kroz analizu u ovom radu. Muzeji mira, putem svojih obrazovnih inicijativa, izložaka i interakcija s javnošću, ključni su u oblikovanju percepcije mira u društvu te djeluju kao katalizatori socijalne pravde i nenasilnog otpora. Način na koji muzeji mira obrađuju povijesne narative jasno ih izdvaja od drugih muzeja. Dok neki tradicionalni ratni muzeji (TRM) još uvijek mogu naglašavati vojnu snagu i herojstvo, suvremeni muzejski postavi već od 60-ih i 70-ih godina sve više odstupaju od tog pristupa, fokusirajući se na kontekstualizaciju povijesnih događaja i prikazivanje ljudske cijene sukoba. Ovaj pomak

posebno je vidljiv u projektima poput *Global Memories* Ljiljane Radonić, koji istražuju kako muzeji reinterpretiraju povijest kroz prizmu nenasilja, pravde i zajedničke odgovornosti. Muzeji mira dodatno preispituju narative koji veličaju rat i militarizam te naglašavaju vrijednost socijalne pravde i nenasilnog djelovanja. Obrazovna vrijednost muzeja mira teško se može precijeniti. Oni ne samo da potiču posjetitelje na promišljanje o složenim temama poput strukturalnog nasilja, nejednakosti i mehanizama izgradnje mira, već nude i prostor za kritičko promišljanje o uzrocima i posljedicama sukoba. Kroz izložbe i programe, muzeji mira promiču dublje razumijevanje prirode mira, posebno naglašavajući koncept pozitivnog mira koji nadilazi puku odsutnost nasilja i uključuje uspostavu pravde i jednakosti u društvu. U tom smislu, ciljevi kritičkih mirovnih studija i muzeja mira su komplementarni, jer oboje teže rješavanju temeljnih uzroka sukoba i unapređenju održivih rješenja temeljenih na socijalnoj pravdi. Osim obrazovne uloge, muzeji mira često djeluju kao most između aktivizma i obrazovanja. Oni potiču posjetitelje da preispitaju svoje uloge u društvu i postanu aktivni sudionici u izgradnji mira. Kroz priče o nenasilnom otporu, građanskom angažmanu i iskustvima marginaliziranih skupina, muzeji mira potiču na promišljanje i djelovanje u smjeru stvaranja informiranijih i uključenih zajednica.

Muzeji mira zauzimaju posebno mjesto u hijerarhiji kulturnih ustanova upravo zbog svoje usmjerenosti na promicanje mira i nenasilja. Njihova sposobnost da povežu povijesno promišljanje s aktualnim društvenim aktivizmom čini ih iznimno učinkovitim alatima za izgradnju pravednijeg i miroljubivijeg svijeta. Unatoč izazovima s kojima se suočavaju, njihova važnost u obrazovanju javnosti o povijesti i praksi mira ostaje neupitna. Njihova misija izgradnje održivog mira kroz obrazovanje i sudjelovanje zajednice čini ih ključnim akterima u globalnim naporima za mir. Međutim, muzeji mira suočavaju se i s inherentnim izazovima u svom konceptu i praksi. Kako su primijetili akademici poput Clivea Barretta, ovi izazovi često proizlaze iz različitih načina na koje muzeji interpretiraju i prikazuju mir. Neki muzeji fokusiraju se na prikazivanje užasa rata, što ih može dovesti do granice “mračnog turizma”, dok drugi naglašavaju pozitivne aspekte izgradnje mira i socijalne pravde. Ova dihotomija postavlja pitanja o istinskoj prirodi muzeja mira i njihovoj učinkovitosti u promicanju kulture mira. Unatoč ovim izazovima, muzeji mira imaju ogroman potencijal za doprinos kritičkim studijama mira. Njihova uloga kao foruma za raspravu, introspekciju i obrazovanje o nijansama mira i sukoba neosporno je važna. Pružajući prostor za refleksiju i dijalog, muzeji mira potiču

posjetitelje da zamisle i teže svijetu u kojem mir nije samo odsutnost sukoba, već stanje pravde, jednakosti i harmonije. Njihovo djelovanje nije ograničeno samo na očuvanje prošlosti, već aktivno oblikuje budućnost.

Zaključno, muzeji mira igraju ključnu ulogu u globalnim nastojanjima za izgradnju održivog mira. U neprestanoj borbi za rješavanje temeljnih uzroka sukoba i izgradnju pravednijeg svijeta, muzeji mira ostaju vitalni akteri zahvaljujući svojim obrazovnim programima, uključivanju javnosti i predanosti promicanju nenasilja i socijalne pravde. Ovaj rad ističe njihovu neprocjenjivu ulogu u očuvanju povijesti mira i inspiriranju budućih generacija da nastave raditi na stvaranju mirnog i pravednog globalnog društva. Lekcije koje muzeji mira prenose bit će od ključnog značaja u usmjeravanju naših napora ka mirnijem i pravednijem svijetu.

Literatura

Anderson, G. L. (1985). *The elusive definition of peace*. *International Journal on World Peace*, 2(3), 1-8. New York: Professors World Peace Academy.

Aristotel. (1998). *Nicomachean ethics*. Oxford: Oxford University Press.

Barrett, C. (2024). *Museums for peace: A global phenomenon*. New York: Peace Publishers.

Bönisch, A. (1981). *Elements of the modern concept of peace*. *Journal of Peace Research*, 18(2), 165-173. Oslo: PRIO.

Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge: Harvard University Press.

Brewer, J. D. (2013). Sociology and peacebuilding. In R. MacGinty (Ed.), *Handbook of peacebuilding*. London: Routledge.

Canadian War Museum. (n.d.). Home. <https://www.warmuseum.ca/> (pristupljeno 10. rujan, 2024.)

Debele, E. T. (2022). *Sociology of peace and conflict*. Addis Ababa: Peace Studies Publishing.

Duffy, T. (1993). *Peace museums: The first hundred years*. London: Routledge.

Faulk, R. A., & Kim, S. S. (2023). *The war system: An interdisciplinary approach* (2nd ed.). New York: Routledge.

Galtung, J. (1964). An editorial. *Journal of Peace Research*, 1(1), 1-4. Oslo: PRIO.

Goetze, C. (2017). *The distinction of peace: A social analysis of peacebuilding*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kant, I. (1991). *Perpetual peace: A philosophical sketch*. Indianapolis: Hackett Publishing.

Muzaini, H. (2008). *Peace education through peace museums*. London: Routledge.

Muzaini, H. (2009). *Museums for a new culture: Museums for peace*. London: Routledge.

Platon. (2023). *The Republic*. New York: Penguin Classics.

Schmid, H. (1968). Peace research and politics. *Journal of Peace Research*, 5(3), 217-232. Oslo: PRIO.

Serrell, B. (2020). *An interdisciplinary approach to accessible museum exhibitions*. ResearchGate.

- Trimikliniotis, N. (2016). *Critical peace: Reassessing peacebuilding*. Nicosia: Peace Studies Press.
- U.S. Department of Defense. (2018). *Guide to U.S. military museums*. Washington, D.C.: U.S. Government. <https://www.defense.gov/News/Feature-Stories/story/Article/1641588/guide-to-us-military-museums/>
- Van Brabant, K. (2010). *Peacebuilding: How? Criteria to assess and evaluate peacebuilding*. Geneva: Interpeace.
- Van den Dungen, P. (1993). *On the creative principles, message, and thematic content of a peace museum*. *Peace Education Miniprints*, 49, Lund University. Lund: Malmo School of Education.
- Van den Dungen, P. (2009). *Towards a global peace museum movement: A progress report (1986-2010)*. *Peace Forum*, 24(34), 63-74. Lund: Malmo School of Education.
- Van den Dungen, P. (2013). *Projecting peace through history and museums*. *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 25(1), 58-65. London: Routledge.
- Wright Mills, C. (2000). *The sociological imagination*. Oxford: Oxford University Press.
- Yamane, K. (2009). *Moving beyond the war memorial museum*. Tokyo: Peace Studies Institute.
- Young, N. (2019). *Postnational memory, peace, and war*. London: Routledge.
- Young, N. (2024). *Peace and war in the 21st century*. London: Routledge.

Sažetak

Ovaj rad teorijski i empirijski obrađuje razvoj i značaj mira kao i ulogu muzeja mira u promicanju, izgradnji i održavanju mira u suvremenim društvima.. Teorijski se osvrće na povijesne i filozofske korijene mira i značaj muzeja mira od njihova osnutka do-danas. Pozitivni i negativni mir koje pojmovno konceptualizira Johan Galtung su glavne definicije kojima se ovaj rad bavi jer su ključne za početak mirovnih istraživanja tijekom Hladnog rata. Teorijski dio rada stoga je usmjeren na kreiranje dugoročnog i održivog pozitivnog mira uz pomoć sustava koji su osmišljeni na bazi svakog pojedinog društva i njihovih vlastitih uzroka za sukob. Djelovanje muzeja mira glavna je tema praktičnog dijela, s posebnim osvrtom na Muzej mira u Beču. Ispituje se kako se koriste inovativne tehnike prikaza i nove tehnologije za rješavanje regionalnih i svjetskih problema. Posebno se razmatraju izazovi s kojima se muzeji mira suočavaju u kontekstu održivosti i globalizacije, kao i njihova uloga u obrazovanju i podizanju javne svijesti o miru.

Abstract

This paper deals with the development and significance of peace, starting with theory and ending with practice. It looks at the historical philosophical roots of peace and the very beginnings of the peace museum all the way to modern theory and modern museums. The theory has proven fruitful from antiquity to the present, looking at individuals, communities, authorities, and power that are responsible for creating sustainable and long-term peace. Positive and negative peace by Johan Galtung are the main definitions that this paper deals with because they are key to the beginning of peace research during the Cold War. The theory focuses on creating long-term and sustainable positive peace with the help of systems that are designed based on each individual society and their own causes for conflict. The practical part focuses on the activities of peace museums, with a special emphasis on the Peace Museum in Vienna. An analysis of their approaches to addressing local and global challenges is made, including the use of new technologies and creative exhibition strategies. Special attention is given to the issues faced by peace museums in the context of globalization and sustainability, as well as their role in education and raising awareness about peace.